

అభినవనర్మతి

[మాసపత్రిక]

నాగరఖండ స్వర్ణకావ్యవహారాది బహుగ్రంథకర్తయగు

జానపతి పట్టాభిరామశాస్త్రిచే

రచించింకబడుచున్నది.

గుంటూరు.

సంపుటము { 1940 వంశ మార్చి నెల } సంచిక
31 { 12

విషయము

- ౧ కృతివిమర్శము
- ౨ గృహలక్ష్మి
- ౩ అక్షరాభ్యాసమయోగిస్తు
- ౪ ఉపనయనమహోత్సవము
- ౫ త్యాగరాజారాధనమహోత్సవము
- ౬ గురుకులాశ్రమము
- ౭ ఆంధ్రయోగవాసిష్ఠము [21-24 పుటలు] మహారి సాంబయ్యగారు
- ౮ వసుకాంబరీవిడంబనము [13-16 పుటలు]
పాలవేకరి కదిరీపతి నాయక చక్రభువు.
- ౯ ఇల్లాలు [53-56 పుటలు] దంటు లక్ష్మీకాంకరావుగారు
- ౧౦ జాతకచర్య [221-224 పుటలు] సంపాదకుడు.

చందానిర్ణయము సంవత్సరమునకు

ప్రధానపోషకులకు	ర 25 0 0	సహాయులకు	ర 5 0 0
పోషకులకు	10 0 0	చందాదారులకు	ర 8 0 0

Printed at the Chandrika Press, Guntur,
and published at Guntur by the Editor, Astavadhani
Janapati Pattabhirama Sastry,
author of Nagarakhanda, Swarnakaravyavaharam
etc., etc.

రాజపోషకులు.

శ్రీమంతు, రాణి ఆదిలక్ష్మీదేవమ్మ బహదరుగారు,
గద్వాలసంస్థానము.

ప్రధానపోషకులు.

- ౧ శ్రీశ్రీ జగద్గురు నచ్చిదానందాభినవశంకర భారతీస్వాములవారు,
హంపి.
- ౨ శ్రీశ్రీ జగద్గురు, అభినవోద్ధండ విద్యావృద్ధిహారతీ
స్వాములవారు, పుష్పగిరి
- ౩ తంగెడ నరసింహారావుగారు, కరణము, మోర్జంపాడు.
- ౪ ఆర్. రామారెడ్డిగారు, దైవముదిన్నె.
- ౫ రాజా సురభి వెంకటరత్నంబ బహదరుగారు,
రాణి, ఆఫ్ జటపోలు, కొల్హాపురము.
- ౬ శ్రీశ్రీ లక్ష్మీనరసింహస్వామివారు, యాదగిరి.
- ౭ రాజా రఘునందనసింగుగారు, నెల్లూరు.
- ౮ లింగాల రంగారెడ్డి దేశములుగారు, గణపురము.

పోషకులు

- ౧ బాగల్ల మూడి కుప్పస్వామినాయుడుగారు, కారంచేడు.
- ౨ రాజా కందుకూరు బాలనారాయణస్వామిరావు బహదరు
జమీందారుగారు - దేవిగిరి
- ౩ రాయపోలు రాఘవదీక్షితులుగారు, పోలీసు సర్కిలిసెన్సెక్టరు,
గూడూరు
- ౪ తాండ్ర వెంకటకృష్ణారెడ్డి దేశములుగారు, బసవాపురము.
- ౫ రామచంద్రారెడ్డి దేశములుగారు, ఇనుమూరు.

OFFICE OF THE DEPUTY COMMISSIONER
27 MAR 1940

అభినవనరస్య

చంపుటము } దివ్యాని చావచంద్రము } సంచిక
30 } పూర్వము } ౧౨

— ౧ కృతీరిమస్యము —

దివ్యవాణి— ఇది సనాతనమతమున మాతనముగా బహులుపెడలిన చారవత్రిక. పాంశబన్యాయులవలె బ్రారంభమయ్యే యగునేమాయని చూపురు భావించిరికాని సారసంపత్త్యము సక్రమముగా జరిపినది. బాలారిష్టములు 12 ఏం నుండునని భయపడ నవకాశము లేనంత పరిష్కృత పడవినది. పితృగ్రావాను స్థిరపతి చేసినది. ముస్త్యాల నెంకట కృష్ణయ్యగారు చున్నగు మర్త్యుల మహాశ్రయమున మనగ్రగిరినది. విశత్వపత్రికల విదల్పివేయుచున్నది. సనాతన మతవిషయములు సహస్రములుగా సంతరించుచున్నది. బహు విషయములు ప్రకటించుచున్నది. ప్రాచీనాచారప్రచురణముగోసే పరికృష్ట కాక ప్రధన ప్రభుత్వవిషయప్రచురణముగూడ బాగుగా సాగించుచున్నది. అనేకులమనంబులు హరించుచున్నది. ఇంతలోనే యింతదగుటకు శిష్టశ్రేష్ఠ లంఘనము జరిపిచితుడైన చివులు అప్పుయ్యకాస్థిగారి సంపాదకత్వమే చాలినంత సక్లేతువు. ఆయన సనాతన వారసమధురణమున బుద్ధింకంటుండు. వ్యవస్థపట్టా రజస్వలాలివాహుండునాది వర్ణాశ్రమ వ్యవస్థాపకగ్రంథములు వ్రాసి వానికెక్కినవాండు. గర్భభాగవతాది ఘనగ్రంథకర్త. మహాకవి. ఇట్టి పెట్టు గనుకనే దేదివ్యవాణిగా ముద్రాక్షరకాలనే మున్ను కొన్న వాండు. అత్యధి యనుబద్ధివముగా మనుటకు ముద్రాక్షరకాలనే మున్ను కొన్న వాండు. అనేకైశ్వర్యవంతుల యభయహస్తముల నందుకొనుచున్నాడు. కాని పత్రికం బరిగ్రహించి పఠించుచున్న హువురును జందాలు చంపుటకు శ్రద్ధాశువులు గావండుట చాలవిచారకరము. ఇదియే హిందూదేశమునకున్న పరమదోర్భాగ్యము. ఎంతయభిమాన ములవారైనను నిమ్మట పచ్చనలకే పుచ్చుకొనుట పత్రిక. గ్రాహకు లెల్లరును గర మభిమానించి తమచందాల న్యకతంబ చంపుచు దివ్యవాణి స్థిరస్థాయినిగాఁ జేయుఁత యొనఁగదురుగాత

కల్పవల్లి— ఇత్యది పత్రికప్రతిపాటి రామకృష్ణయ్యగారిసంపాదకత్వముతో సర్వారాష్ట్రవేటనుండి యిది నడవఁబడుచున్నది. దివ్యవాణి ధీమత్ప్రకటియనా యగుట సంతర మొకకొంత యగపడినను ననేకాంశములలో నద్దాని ననుకరించుచు నిదియు నిక్కాలమున సనాతనమత ప్రోత్సాహపలుచుటకుఁ జాలియున్నది. ఇద్దానికిని ముద్రాక్షరకాల ముఖ్యసహాయమై ముందంజ వేయించుచున్నది. కనుకఁ గల్పవల్లికిని గండములు గడచినవనియే గర్వించుచు సనాతనమతావలంబు లందఱును జందాదారులగుట కును నాచందాల సభిమానపురస్కరముగా ననుభుటకును నగలము ప్రోత్సాహితులు. చిన్న యుద్వికాలయొకటి యున్నదికనుక 15 దినములకు సరిగనే ప్రతిపాటి రామ కృష్ణయ్యగారు పత్రిక ప్రచురించుచున్నారు. పండితవ్యాసములు ప్రచురముగుచున్నవి. సనాతనమతముల వినిండుగూడ జాలియున్నది కాని గ్రాహకుల యాదాసీన్యము

గూడ ఘనమయియే యున్నది. పాపిత్యశోమణి దమ్మలపాటి కేషగిరిరావుగా రీపత్రికకు గౌరవసంపాదకులు. వారివలననే యిది వన్నె కెక్కుచున్నదన్నను ననవచ్చును.

—♦ గృహలక్ష్మీ ♦—

ఇది యొక మానవత్రిక. గృహిణులు గ్రహించి కలకాలము మెలగఁదగిన క్రమపద్ధతి యంతయు నిందుఁ గడు నుడువఁబడుచుండును. 12 సం॥ ల నుండి ప్రకటి క్రియమాణము. పత్రికాసంపాదకులు ప్రఖ్యాతులైన కేసరిగారు. అమృతాంజనమును యశశ్శేషులైన కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారు దేశదేశముల విఖ్యాతిముగావించి నట్లు లోధరియను నావధమును వీరు లోకవిఖ్యాతమును గావించిరి. యశోధనార్జున మున కట్లది వ్యాప్తముం గావించుచు మదిరాను యపేటలో మహామందిరమును నిర్మింపించిరి. కేసరికుటీరమును పేర నయ్యది వానిం గాంచఁగలిగెను. అదియే గృహలక్ష్మీ కార్యస్థానము. గృహలక్ష్మీయన గృహమందుండేది లక్ష్మీ. ఆయను గృహిణి (భార్య)యే... భార్యలేనివాని బ్రదుకు నిరర్థకం, బదియే శోభ యింటి కంటిటికిని. అట్టిగృహలక్ష్మీ జేయు బోధయే యిది యగుటఁ గేసరిగా రీపత్రికను గృహలక్ష్మీనా రహింపఁజేయుచుఁ బ్రతి సం॥ పత్రికతయైన ప్రాజ్ఞురాలి కొక కైకు బంగరుకడియమును బహూకృతి చేయు చున్నారు. గృహలక్ష్మీయెడలఁగల కృతజ్ఞతను జూపుచున్నారు అబహూకార మీ సం॥ చేబ్రాలు సరస్వతీదేవిగారికిఁ జేసినారు ఈసరస్వతి మాసరస్వతీపాఠకులకుఁ జిర పరిచిత. మాసరస్వతికే కాదు. సరస్వతీరామాయణమును జదివియున్న సంఖ్యావత్కల్పలను సంఖ్యకు మించియుండురు. కాఁబట్టి యట్టిసరస్వతి కీనూర్చి ఘట్టుతేది మదిరా నున జరిగిన కేసరికంఠగ్రహదాసమయమున మే మంపిన పద్యములను మాపాఠకులకుఁ జూపెట్టుచు నీపత్రికాప్రచోస యంతనో ముగించుచున్నాము.

క. గృహలక్ష్మీసంపాదకు

బహుమతిగా నీవు నొక్క బంగరుకడమున్

గ్రహి ధరియించెద వంచని

బహుదినముల కీసువార్త పడె శ్రీవణములన్.

క. బిడ్డ ! సరస్వతి ! ఇది చెవిఁ

బడ్డది. మన్మథమువోయి ప్రేమదాంబుధిలో

పడ్డది ఎన్నాళ్ళలకును

బడ్డెక్క దిఁకేమి చేయవలయునో యెఱుంగన్ ?

2

ను మదియోజించియె వ్రాయనొ నెదియు, అవ్వాఁడ్డీ విచారించి వ్రాయుద మేవో భవదంఘ్రిఁ గేసరి స్వకీయోద్యోగ ముద్ద్యోగమై పాదలం గంకణభూషణ వెట్టుసమయంబుం గూర్చియన్న గూణా స్పద ! ఈతీరు ఘటకల్లె. ఏమియింక నే వ్రాయం దలంపూనుదున్ ? 3

- క. రామాయణమణీయత భూమింబ్రాచుటయు రసికపురుషవ్రజముల్
నీ మృదుకవితామాధురి వేమాలులు జుట్టి కాన్కవెట్టంగడంగె.
- ఉ. కావున నొక్క కేసరియె కా, దొక వైడికడెంచె కాదు, నీ
కీవిధ మెల్లరుక సరసు లిత్తురు సొత్తుల నోసరస్వతీ
దేవి ! సరస్వతింబలె నులెందురు. నీ కవితారసంబె యీ
భూవలయంబునం దగునుఁబో యిక స్తన్యము పూరుషాళికి. 5
- క. గృహలక్ష్మీసంపాదకుఁ
డహరిశుండు యమునఁబోలె నాగృహలక్ష్మీ
సహితముగా విహితముగా
అహరిహముం బోవఁగలఁ డిఁకాత్మజ ! మనుషూ. 6

— ♦ శ్రీశ్రీ రాజరాజేశ్వరీదేవిగారి, అక్షరాభ్యాససమయాశీస్సు ♦ —

ఈరాజరాజేశ్వరీదేవిగారు శ్రీశ్రీ కొల్లాపురమహారాజ్ఞి వెంకటరత్నాంబబహదరు
గారి వాహిత్రీ. ఈయను కీమాఘ బ ౨ (25.2.1940) అక్షరాభ్యాస మాచరింపఁబడి
యెను. ప్రతిసం॥ పడయు తత్సంస్థానబహూకారమునకుఁగా నేనప్పు డప్పురమునకుఁ
జనియుండి యాస్థానపత్నీమన నాహూతుడనై యయ్యత్సరస్వీకారమహోత్సవ మవ
లాకించితిని. ఆ జట్టప్రోలుసంస్థాన యవరాజులగు శ్రీ జగన్నాథరావు బహదరుగారు
స్వప్రేయయగు రాజరాజేశ్వరీదేవిని సరసఁ గూరుచుండఁజెటుకొని యత్యంతానురాగ
పూరితముగా నక్షరస్వీకృతి చేయించిరి. అప్పట్ల వారు చూపిన దేవబ్రాహ్మణభక్తియుఁ
బూర్వాచారవరాయణతయు నభినందనీయములు. ఇట్టివారగుటనే యీదృక్సంస్థానపాల
కులు పెరువ్రతిష్ఠలతోఁ బెంపువహించుచున్నవారు. ఆ యక్షరస్వీకార మాసంస్థానకవు
లగు వాజపేయయాజుల రామసుబ్బారాయుండు వియేగారిచే నాచరింపింపఁబడెను
ప్రభువు లవ్వారిని బహుమూల్యాంబరాలంకృతులం గావించిరి, సుబ్బారాయుండుగా
రాజరాజవాహిత్రీ కాశీస్సు లిచ్చిరి. ఆపద్యముల దిగువఁ దిలకింతురుగాక.

ఉ. శ్రీరతనాంబికాసతికి జెన్నలరారెడు మన్మరాలవై
నారి సరస్వతిసుత కవారితమోదము గూర్చుబాలవై
వారని ముద్దులక గులుకు భాగ్యసుయోగ్యకళావిశాలవై
శ్రీరహిమిలునీకు నిలఁ జేకురుఁగాతఁ జిరాయురున్నతుల్.

గీ. శ్రీసరస్వతిమాతకు జిన్నిచిడ్డ
రాజరాజేశ్వరీదేవి రాణమిగుల
దల్లి ధీశక్తి కెనవచ్చు తనయయనంగ
వఱుల జదువుల శ్రీ సరస్వతి యనంగ.

ఉ శ్రీసతి భాగ్యవిస్తృతి శచీసతి యున్నతభోగలక్ష్మి వా
ణీసతి వాక్పమత్కృతిని నిచ్చలు నీకొనఁగూర్చుగాక, బల
వాసీయు వన్నెయుఁ గలుగ భద్రమొసంగెను వాక్కు లక్ష రా
భ్యాసమునుండి నీరసనపై నటనం బొనరించుఁ గావుతఁ.

—◆ ఉపనయనమహోత్సవము ◆—

ఆమలునాడు 25-2-40 రామసుబ్బారాయణుడుగారి యాత్మజా నుపనయన
ముహూర్తం బగుటయు

సీ. ఆశ్రితవాత్సల్య మాచరణం బెట్టి

పెరభూపతులకుఁ గా పెట్టుకొను

తండ్రితాతలనాటి దైవతబ్రాహ్మణ

భక్తి తానును వ్యక్తపఱచుటకునొ

రాజులుం గవిరాజు ప్రేమగంబున నొకే

తరగలియనెడి తాత్పర్యముననొ

ప్రత్యేకమైన తత్సరమోత్తమత్వంబె

ఇట్లు ప్రేరేచిన హేతువున

రాణ జటప్రోలుసంస్థానరాజతనయుఁ

డల జగన్నాథరావుబహద్ద రపుడు

వచ్చి యవ్వారియింటికి వడకభిక్ష

వెట్టె నూతాఱు లాతెని ప్రేమ మేము ?

అట్లొక్కమరరా జరుపెంచి కుమరబ్రహ్మచారికి గురుభిక్ష పెట్టుటయుఁ గవి
రాజును నవరత్నహారము నవనీపతికిఁ గాన్కవెట్టెను.

శ్రీరాజా జగన్నాథరావు బహద్దరుగారిఁ

శ్రీ రామసుబ్బారాయణుగారు వాగ్దా పెట్టిన నవలన్ని పాఠములు.

క. శ్రీరాజ్ఞ రత్నమాంబిక

ధారాశవదాన్యతను, నితాంశభవత్స

త్కారమునఁ గానె ననిపెద

మీరితిఁ గొడుకునడుగు నిట మీము న్నపా !

ఉ. శ్రీరమణాకృతుల న్నృపతిసింహులు నిద్రలుండు కొక్కడఁ

వారనిప్రేమఁ దార గనవత్తుట తగ్గుపొల్పొప్పుకన్

స్తానతి; దాము నట్లు నృపచంద్రమ ! పిచ్చుక గుంటమీద భా
గీరధియట్లు నావసతికి జను దెంచితి; రేను ధన్యుడ౯. 2

ఉ. ఇంతకు మించుభాగ్య మొక డేదియు లే; దిక నాకు సంశయం
బింతయు లేదు; వేతె వచియింపగ నేల ? భవత్కటాక్షముల్
చింత లడంచు; సంపదలు చేకురజేయు; మదియ గేహ మ
త్సంతము పావనంబు; సుగుణాభరణా ! యిక నేమికావలె? 3

ఉ. ఎట్టిమహావ్రతంబులు మతెట్టిజపంబు లొనర్చినాడనో ?
ఎట్టివిశేష కార్యములు నే నొనరించితినిక్కొ పూర్వమం ?
దిట్టుల నాగ్రహంబునకు నెంతయుఁజేముడి నిందిరాంబ నే
పట్టపు బేసి జేసిన నృపాలుడు వచ్చెను. హెచ్చ భాగ్యముల్. 4

ఉ. రాజగురుండనంచు గవిరాజులకెల్ల సఖుండనంచు వి
భ్రాజితులైన ప్రాక్కపుల ఫక్కినిఁ గైతముఁ జెప్పువాడనం
చోజను లేఖలక నడపుచుండు గవీంద్రులతోడనంచు మీర్
యోజననేసి వచ్చుట నహో వ్రభుచంద్రమ ! భాగ్యవంతుడ౯. 5

ఉ. రాజోమగుండనంచు నను రాగముఁ ద్యాగముఁ జూపుదం చెదక
ప్రాకటభక్తిరక్తి గురువై గలవాడవటంచు సాత్విక
శ్రీకమనీయభావములచే నలరారెడువాడవంచు మీ
రాకను గోర, వచ్చితివి రాజవరా ! గురుత్వప్తి హెచ్చగ౯. 6

ఉ. భర్తవు మాకు, భూసతికి భర్తవు, శ్రీమతి యిందిరాంబకు
భర్తవు, కీర్తికాంతకును భర్తవు, శ్రీ జటప్రాలురాజ్యభూ
భర్తవు, నాశితావళికి భర్తవు, మత్స్యకావ్యకన్యకా
భర్తవు, నీవ; నీ వలర భారము మ మ్మెటు సేరు నోవ్రభూ ! 7

మ. పదిరెండేడులనుండి మీదు కృపకు బాతుండనై నే బదిం
బదిగం జేయుచునున్న వాడఁ గవితావ్యాసంగ మీరితిగ౯
ముదితస్వాంతముతోడ మీరు మిగులం బ్రోత్సాహముం జేయ; నా
కిదియే చాలును జన్మజన్మముల కోప్పగీశ ! వేయేటికి ? 8

మ. నవరత్నోజ్జ్వలహార మిచ్చెద జగన్నాథక్షమానాథ ! నే
కవినెఁగు; గోన వచ్చు రా ననకు మీకాన్కు; గవుల్, మేదిని
భవులనోన్యము బండుగుల్; పదిరె బాంధవ్యంబు మీతోడ నా;
కవగీర్ణాస్థతి నీని దాల్చుగద వయ్యా ! రాజమాదామహే ! 9

ఈ సంబాధమం దెడముగానక యేను

తే. రాజచంద్రమ ! పట్టాభిరామశాస్త్రి

ప్రకృతభవదీయదర్శన ప్రముదితాత్ముఁ

డగుచు వడుగుచు దీవించి వ్రాయుపద్య

మొకటి విన నాజ్ఞ యిఁగోరుచున్న వాఁడు.

అని యనుటయు సధిపు సంతరంగవేషులగు నమాత్యులు మియ్యపురము రామ

కృష్ణంపుగారు, మద్దాలి ఉమామహేశ్వరరావుగారు మంచిది చదువుఁడనిరి. అప్పుడు;

శ్లో. శ్రీవేంకటేశ్వరః సాయా చ్ఛితరఙ్గదరః పరః

సావిత్ర్యావాహనకరం సాక్షరం వేంకటేశ్వరం.

సీ త్వజ్జననంబు భూస్థలి సగ్రగణ్యమై

రహిమించు తద్భ్రాహ్మకలమునందు.

త్వస్మాల్పరుషం డధ్వరములే కావించి

వేరుపొందిన వాజవేయసూబ

త్వజ్జన యుత్రి సత్కిసయిత్రి పరమః

విత్ర మహాలక్ష్మి విద్యదీప్తి

త్వజ్జనకుండు విద్యద్రావిజవిహితుండు

సుకవివీరుండు గామసుబ్బరాయం.

ఉద్యశార్యపరంపర నీది కాన

తత్పరంపర వేర్ నిల్పు దలంపుమోము !

వడుగుకుఱ్ఱుడ ! వేంకటేశ్వరుడ ! సీపు

అట్లగుంగాతమను తాత యాశిషముల.

అని యాశీర్వదించితిని. ఇట్టియాశీర్వచనపద్యము లిఁకఁగొన్నియుఁ బరమ

మిత్రులు వ్రాసిపంపినవి పరిశ్రములు. విస్తరభీతిని వానిలోని పద్యపట్టముమాత్రము

ప్రకృతము ప్రకటికయనగాను.

(ధూపాలి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యసోమయాజులుగారు)

గీ. ఆశ్రమంబుల మేరువు సనఁగఁడగిన

బ్రహ్మచర్యాశ్రమంబును బడసినాపు

దీని విధులెల్లఁ బాటించి జ్ఞానివగుము

హాయిగా రామసుబ్బరాయకవితనయ !

గీ. బ్రహ్మచర్యాశ్రమంబులోఁ బడయఁడగిన

విద్య నేర్పుటకొఱకుఁ బవిత్రములగు

నాయురారోగ్యభాగ్యంబు లనవరతము
గూర్చుఁగాత గాయత్రి నీకు దయతోడ.

(అచ్యుతుని వేంకటాచలపతిరావుగారు)

గీ. గురుని బ్రహ్మపదేశంబు గొని సకాల
నతుల నిత్యసంధ్యావంశము లొనర్చి
భక్తియు గాయత్రీజపంబు సల్పి
బ్రహ్మచర్యాశ్రమఫలంబు బడయుమయ్య.

(గంధం నరసింహాచార్యులుగారు)

క. వడుగా ! వేదాధ్యయనము
లడుగంటెనటంచు నెంచి యాశ్రమధర్మం
బడుగంటనీక సరియగు
వడుచును జేపట్టి జగతి భాసిల్లు మొగిల్.

(చేపోలు రాజగోపాల నరస్యతులు.)

చ. లలిఁ గవిశావధూరస విలాస మెఱింగినవాఁడు తండ్రి; ము
ద్దులఁగురిపించు నల్లికలతోఁ దులకించెడు సాధ్వీ తల్లి; నీ
కలవడియుండెఁ గావ్యకళ లారయఁ బిన్నట నుద్గుపాలతో;
బలిర ! తలంప నీదిగద భాగ్యవిశేషము వేంకటేశ్వర !

శా. సత్సాంగత్యము సాధుసేవ దయయుఁ పాజన్యసంపత్తి ని
త్యోత్సాహంబును ధర్మమార్గగతి ధీరోదారభావంబు, వి
ద్యత్రేవాపరతంత్రతల్ గలిగి విశ్వప్రేమ తత్త్వంబుతో
వత్సా ! వర్ధిలుమయ్య వర్షతమముల్ వాడేవి వాదోడుగల్.

—♦ శ్రీ త్యాగరాయారాధనమహోత్సవము ♦—

తే. అక్షరాక్షరమందును నగ్గలముగ
భక్తిరస ముట్టివడునట్లు బహుళకృతులు
గానశాస్త్రంబునకుఁగల కట్టుదిట్ట
ముల రచించిన త్యాగరాయలను దలఁతు.

క. ధ్యేయుఁడుగాతలకాతఁడు. గేయంబులు తత్ప్రణీతకృతు లెల్లెడ. ఆ
రాయలయారాధన సుఖాయలు చేయించి, కొనుత బహుసుశ్రీల.

జానపాటి పట్టాభిరామశాస్త్రి.

ఉ. మాటవసందు తెల్లుదెనుమాయని చాటుంగఁ జేసెవెల్లువల్
తేటలుచేరఁ బల్కులఁ గుదించిన గేయము లల్లి మంజు క
బొట్టక గానభారతి నసంకురిష్కృతగాత్రజేసె.

మేటిని ద్యాగరాజనియమిత్ సృరియింపని తెల్లు లుందులే ?

ఉ. బత్తికిందోడు పత్కవనఫక్కియు నైగమయోగసార సం
పత్తియు నాగకౌన్నత నిబంధనయుక్తియు ముక్తిరక్తియు
చిత్తమునందుఁ బాడుకొనఁజేసిన త్యాగయ గాననీజమల్
విత్తిన పేలకంటలగుపించెడి. మామందు తెల్లునీగరుల్ !

ఉ. శ్రోత్తులుగార మాదు తెలుగుల్ తమ దక్షిణగాన రాజ్యమం
దెల్లినబావుటావెలుగులే మఱి యిట్లు లనశ్వరమృతై
మొత్తములై చరాచరము హౌహితముంబొసరించిమించు లో
కోత్తగ తావన సుమహాకృతుల్ సృరియింతు త్యాగయా !

హరి రామలింగశాస్త్రి, శతావధాని.

ఈ సం॥ పుష్య బ ౯, ౧౦, ౧౧ ల యందు మాయార...మహారాజశ్రీ గొట్టు
పర్తి సుబ్బారావుపంతులుహైకోర్టువకీలుగారి యాజమాన్యమునను బుర్రపముఖుల
యాద్యురాధిపానములను శ్రీసద్గురుత్యాగరాజారాధన మహోత్సవము కావించుటచేసి,
ప్రతిపత్నరమందువలె నీ పత్నరమందుగూడ బూర్గుంపాటి యాంధ్రవాన్మయసేవక
సమితితరపున గొండులు కవులును బండితులును నాహ్వానింపఁబడిరి. ఐదుదినోజు
నూర్వోదయము శ్రీత్యాగరాజస్వామి పూజాదికము నిర్వర్తింపఁబడి రెండుగంటలు
లగ్రాయకు జరిగిన యాంధ్రవాన్మయ సేవకసమితివారి కవితాప్రశంస సందర్భములో
నాసమితివ్యవస్థాపకులైన యింద్రకంటి వెంకటరమణమూర్తిగారు సమితివిషయములను
ముచ్చటించి తాము రచించిన త్యాగరాజతారావళిని భక్తిరసప్రధానమైన యీశ్వర
శతకమును బఠించి శ్రోతల నానందింపఁజేసిరి. పిమ్మట నాం, వా, సే, సమితి యుపా
ధ్యక్షులగు గొట్టుపర్తి సుబ్బారావుపంతులుగారు తాము రచించినపద్యములను జది
విరి. తరువాత నాం, వా, సే, సమితి గౌరవసభ్యులును శ్రీ నారాయణతీర్థాశ్రమస్థాప
కులును సంగీతసాహిత్యప్రచారకులును నగు పుచ్చా వేంకటసుబ్బారావుశాస్త్రిగారు
సంగీతసాహిత్యముల యవినాభావసంబంధము శాస్త్రీయముగను యుక్తియుక్తముగను
చెల్పుచు సాహిత్యపరలకు సంగీతము సంగీతవేత్తలకు సాహిత్యము నత్యంతమైన యన
సరమనియు నీనాడు మన యాంధ్రదేశమున నట్టి యుభయశాస్త్రవిద్వాంసు లరుదై
నారనియు నట్టివారు తయారకావలెననియుఁ బ్రబోధించిరి.

5 గంటలు లగ్రాయకు పాపట్ల హనుమచ్ఛాస్త్రిగారిచే గొడుమసింగము
లక్ష్మణాచార్యులు మార్గంగికశిరోమణి ముద్దేవి రంగాచార్యులుగార్ల పరీక్షవాన్మ
యలో గానముచేయఁబడినది. పిమ్మట నాం, వా, సే, స, గౌరవసభ్యులును బ్రకృత
దురాచారములకు గలిగిడి యనర్థములను నార్యవిజ్ఞానమునందలి విశేషములను నిరూ

పించు లలిత సావిత్రి మున్నగు సుత్రమనాటకగ్రంథకర్తలను నగు శ్రీరాముల సచ్చిదానందశాస్త్రిగారును నాం, నా, నే, న, గౌరవసమ్యులు చిలుకూరి శ్రీరాములుగారును చెక్కుటకమున్నా గారును హనుమచ్ఛాస్త్రిగారి గానము శాస్త్రీయమైనదిగాను మిక్కిలి రసోచితముగాను నుండినదని వద్యములతోఁ బ్రబంశించిరి. రాత్రి సాణియం శివారామభాగవతులుగారిచే రక్తిణికల్యాణహరికథాకాలక్షేపము గావించఁబడినది.

రెండవదినము నూర్యోదయము సచ్చిదానందశాస్త్రిగారిచే భగవద్గీతాభాష్య కాలక్షేపమును బిమ్మట నడుసుమిల్లి నారామణదాసుగారిచే సీతాకల్యాణ హరికథా కాలక్షేపములు గావించఁబడినవి. 3 గంటలు లగాయతు ... పుచ్చా వేంకటసుబ్రహ్మణ్యముగారు నాదోత్పత్తివిగూర్చియు సర్వశాస్త్రములకు సంగీతశాస్త్రమునకుఁ గల సంబంధమును శాస్త్రములకును శరీరమునకును శరీరమునకును వీణకును గల పరస్పర సంబంధమును నిదర్శనములును యెక్కులును శ్లోకములును సుదాహరించుచుఁ బ్రబోధించిరి 5 గంటలు లగాయతు గానవికారద పంచనదేశ్వరశాస్త్రిగారియొక్కయు శ్రీరంగాచార్యులుగారియొక్కయుఁ బ్రక్కవాద్యములతోఁ బోలవరపు రామచంద్రరావు వంతులు బియ్యే యశోగారి వేణుగానము నోటిపాట కావించఁబడినవి. రాత్రి బుద్ధవరపు కురంగేశ్వరరావువంతులు బియ్యే బియ్యి డిగారిచే రామదాసుకథ నిరవధిక రసోచితముగ భక్తిపారవశ్యముతోఁ జెప్పఁబడినది.

ఆదివారము నూర్యోదయము .. శ్రీసుబ్బారావువంతులుగా రుత్సవమున కరు ముచ్చిన కవిగాయకపండితులకు సాలుల నొసంగి చందనతాంబూలాది సత్కారములఁ గావించిరి (వీరీయుత్సవములో సాలువలిచ్చినట్లు వేరను గొనకుఁ గొల్లాలుపంచెలు కూడఁ గోవిదుల కిచ్చినట్లు కన్పటదు) ... సాయంకాలము 3 గంటల లగాయతు పిరట్ల శంకరశాస్త్రిగారిచే గానముచేయఁబడినది. పిమ్మటఁ బిరట్ల శివరామశాస్త్రిగారి కుమారుఁడు ప్రత్యేకముగా హిందూస్థానగానము పాడెను. తరువాత (సుబ్బారావుగారు సవాతనధర్మబోధకములగు పత్రికలు తఱచు లేనేలేవనియుఁ బ్రకటితములైనవి కొలఁదికాలముననే యాఁగి పోవుచున్నవనియు వెన్నికప్తములువచ్చినను సహించుచు 31 సం॥నుండి యవిచ్చిన్నముగా నభినవసరస్వతిని జానపాటి పట్టాభిరామ శాస్త్రిగారు నుమారు 70 సం॥ లనా రయ్యు నడపుచుండుట యెక్కువవనియనియు నవ్యా రీయుత్సవమున కరుదెంచుట మాఫుణ్యవిశేషమనియు నుపన్యసించి యాపూటనే యరుదెంచిన శ్రీశాస్త్రులుగారిని రాంకవాలంకృతులం గావించిరి) సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు శాస్త్రీయగానవిధానమును డెల్పుచు సాహిత్యమందలి యర్థమును సంగీతము యొక్క రాగతాళములతో మేళవించి భావప్రకటనము రసోచితముగనట్లు గానము చేసిననే కాని సంగీతప్రయోజనము పూర్తికాదనియు నేటికాలమున సంగీతవిద్వాంసులలోఁ జాలమందికి సాహిత్యము సాహిత్యపరులకు సంగీతముఁ గొంతగానున్నదనియు ముచ్చటించుచు నీసమావేశము సంగీతసాహిత్యపరమతుగా నేర్పఱుపఁబడి శాస్త్రములకుఁ బ్రాముఖ్య మొసంగఁబడుఁగాకయని పోల్తానూపఱచిరి. ... పిమ్మట ... కురంగేశ్వరరావు ... గారు త్యాగరాజస్వామివారి జీవితకథాగానముచే కాలక్షేపమును గావించిరి) ఆది యనిర్వాచ్యమై యానూర్యోదయము సభాస్థూల సంతోష పాగరమున ముంచుటయు జానపాటి పట్టాభిరామశాస్త్రులుగారు తనృత్యములై

సీ. భక్తిరచంబులోపల ముంచినావుపో

రహిఁ గురంగేశ్వరరాయ ! మమ్ము
భర్మరహస్యముల్ తగఁ దెప్పినావుపో

శ్రీకురంగేశ ! సుక్లోక ! మాకు
చీవాట్లు పెట్టి మా చెట్ట నెట్టితివిపో

వరకురంగేశ్వర ! కరుణ నీవు.
ధ్యేయవస్తువును మాధీని నిల్పితివిపో

టకురంగేశ్వరయోగి ! వేగ
స్వీయ తన్మయతను నూయందఱకుఁ గూడ
కలుగఁజేసి చిత్సుఖంబు కర మొ
సంగినావుపో కురంగేశ్వరా ! కృప
జ్ఞలము. కొనుము మేముసలుపు నతులు

ఆ పొంగి పొరలిపోయెఁబో నాదు నానంద మోగుఁజేర్చుటండ! ఒక్క
కొఱిగింపనివ్వుకలసిపోయెదను నీలోచనేను తీటులోకవింక. మాకు
అను పద్యములు చదివి రావుగారిని దిగఁ గొఱిగించుకొని యిగ్గించిరి
ఈయత్సవమునకుఁ బురజనులును బండ్లులునీ కాక యితరగ్రామములగుండియి
గొంద అరుదెంచుచుండెడివారు. వీరి యందఱకు ప్పానపానాది సమపాయము లొనర్చి
(అన్న సత్రమే పొంగించి) న శ్రీ సుబ్బారావుపంతులుగారు ప్రశంసనీయులు మఱియొ
నీ యత్సవమునీ ... పంతులుగారు సంగీతసాహిత్యపరిషత్తుగా నేర్పఱచి శాస్త్ర
ముల సుధరించుటకు మార్గదర్శకులుగా నుండురుగాకయని కోరఁబడుచున్నాడు
ఇట్లు సింగరేణికాలీనువాసి.

—♦ గురుకులాశ్రమము ♦—

(...అవధానిశిరోమణి, మహాపాధ్యాయ ... మధ్యశ్రీ కాశీ కృష్ణాచార్యులుగారు,

గుంటూరునుండి మాచెర్ల కేసు శైలుమార్గమున బెల్లమకొండపై నను కొక
మైలుదూరములోఁ జౌటపాపాయపాలెమున నొక యగ్రహారము గలదు ఆయగ్రహా
రముదారులగు (బ్రహ్మశ్రీ) మునిగొండ వెంకటరామశాస్త్రిగారిచే స్థాపితమైన గురు
కులాశ్రమమును ... నేను జూచి పరమానందము నొందితిని. ఆయాశ్రమమునకుఁ
జాట్టును నువారు 2 మైళ్ళదూరము పర్వతపంక్తి ప్రహరిగోడవలఁ గొప్పించుచు
సామ్రామగర్భితమగు నగ్రహారము సనాతనధర్మదేవతకుఁ బ్రకృతిమత కట్టించిన దుర్గ
మాయను నూహను జాపఱకుఁ గలుగఁజేయుచుండును. అచ్చటి శ్రేత్రము లన్నియు
సారవ త్రరము లయ్యఁ బర్వతప్రాంతమం దుండుటచే వర్షాకాలమునఁగూడఁ బాదము
లకు మన్నంటిసీయక సర్వసామ్యంతురములతోపాటు ధర్మాంతురములనుగూడఁ పెంచు
జాలిన ధర్మశ్రేత్రము లనఁదగియున్నది. ఆయగ్రహారమునగల గృహము లన్నియు
జేటలో వెలగకాయలవలె విన్నిష్టముగా నగవదుచు విశాలమణియములై పరిశుద్ధములై
యొకచోట నిలచి చూచినను నిరవశేషముగ దృగ్గోచరములై కళకళలాడుచుండును

అచ్చటి చాతుర్వర్ణ్యముగాని తక్కువజాతులుగాని యనోన్యస్యవైమనస్యం బున్న
 ట్లెచటను గానరాక ... పరస్పరసాహాయ్యమునకు హృదయపూర్వకముగ బాటు
 బడుచున్న ట్లగవడుచుండును. 2 గజముల లోతునఁ గృష్ణాదకమువంటి మంచినీరు
 దొరకుటచే బావులు ... నులభసాధ్యము .. పర్యతములుండుటచే బచ్చికకును
 గజమును లోటులేదు. కావున నాయగ్రహరప్రాంత మంతయుఁ దృణకాష్టజలనమృద్ధమై
 యొప్పుచుండును. ఆయగ్రహరమునకు దూర్పుగా నొక ఫర్లాంపుదూరములో ...
 ఎకరము వైశాల్యముగల గణపభూమిపై నీగురుకులాశ్రమము నెలకొల్పబడియున్నది.
 ఆయాశ్రమములో నోంకారమందిరమనెడి శ్రీ శంకరాచార్యాలయ మొకటి ...
 చుట్టును ఫలపుష్పవృక్షములతోడను లతామండపములతోడను సెంతయు నొప్పుచుం
 డును. చుట్టును బృద్ధింసాభావమువలె సాదియయ్య ననంతమున సజీవావరణవిశేష
 ముండుటచే నితరవస్తువులకు దుష్ప్రవేశమయి యుండును. ఓంకారమందిరమున కుత్త
 రముగ నా యావరణములోనే జ్ఞానవాపియను నొక పుష్కరిణి యింద్రులాలవంటి
 నీరముచే నిండుకొని యనగ్రహనోత్సుకత నుదయింపఁజేయుచు దర్శనమాత్రముననే
 యుభయపాపనివారకమై యాగంతువుల నాకర్షించుచుండును. ఓంకారమందిరమునకు
 బళ్ళిమమున నొక ప్రవచనమందిరము త్రోత్తగఁ గట్టబడియున్నది. ఓంకారమందిర
 జ్ఞానవాపి ప్రవచనమందిరములు మూడును ఘృత్యులతాలంకృతములై యొకయావరణ
 ముననే యున్నవి కాన నాప్రదేశమున విచ్చలవిడిగా రవిచంద్రాతపములు ప్రవేశించ
 నేరవుకాని సేల మంతయు సర్వదా వివిధవర్ణరంగవర్ణీయమంచితముగ నొకప్పుడాలి
 నంపఱుముకొని ప్రవేశించుచు కొంకారమందిరేశ్వరుని ముఖ్యనుజ్ఞ నొందినవాయను
 నట్లు ప్రేక్షకులకు బొడకట్టుచుండును. జ్ఞానవాపిమాత్రము తనలో నూర్వాచంద్ర
 మిముకుమాత్రమే సంపూర్ణావగాహనస్థానమున కభ్యనుజ్ఞ నొసంగుటంజేసి యచ్చటి
 ఎలము హంసాధికమని పిలువఁబడును. పై యావరణమునకుఁ బళ్ళిమముగా నుమారు
 నూలుగజముల దూరమున 3 గృహములుఁ బర్ణకాలలుఁ గలవు. వానిలో నొకటి యుపా
 ధ్యాయములు విద్యార్థులు ససించుటకును రెండవది యగ్ని కార్యము లొనర్చుకొనుటకును
 మూడవది భుజిచుటకును నుపయోగపడుచు నెపుడుమాచిసను గోమయానలిప్తములై
 రంగవర్ణ శోభితములై యుత్తమముగ శాస్త్రసమ్మతపరీక్షణి వెలిపుచ్చుచుండును.
 ఆవరణాంతర్గత ప్రవచనమందిరము విద్యార్థుల పాఠప్రవచనములకుపయోగించుచుండును.
 అచటనున్న విద్యార్థులు తొమ్మండ్రును యథావిధిగ సకమముగ నవ్వనవ్వోపనీతులయి
 విధివిహితములగు నజననందాదులను ధరించిన కుద్ధవైదిగబ్రహ్మచారులే. ఆబ్రహ్మచారు
 లరుజోదయమునకే ఖేల్గించి కౌచస్నానా ద్యాచారపూతాంతర్వహితైహికపర
 షేక్ష లేకయే లను యగ్ని కార్యముల మంతాదిలోపము లేనటుల నిత్యమును బ్రాత
 స్నాయంకాలములయందు నిర్వర్తించుకొనుచుండురు. తొమ్మండ్రును బారుతీర్చి యగ్ని
 కార్యముల నొనర్చుకొనుచున్నపుడును బ్రవచనమందిరమున వేదముల నభ్యసించునపు
 డును జూచినవారికి సిద్ధాశ్రమము మాన్చున నాశ్రమశులుందలి తొల్లింటి విద్యాభ్యాస
 పద్ధతి చతుః ప్రత్యక్షవిషయ మగును. అచ్చటి బ్రహ్మచారులకును నిచ్చటి బ్రహ్మచారుల
 కును భేదమేమనఁగా, ఇచ్చటివారు విదిధలే వస్త్రైశ్చరీరస్థితిరను శోకపాదమునఁ
 జెప్పినట్లు వస్త్రములగు కందమాలాదులచేత శరీరస్థితి నిర్వర్తించుకొనకుండుటయే.
 ఉదారస్వభావులగునట్టియు మూర్తిభవించిన వైరాగ్యరూపులైనట్టియు ... శ్రీపుష్ప
 గిరి స్వామిలవా రీగురుకులాశ్రమమునకుఁ దమ రెంటుపాళ్ళాగ్రహరములోని విశాలము

జీయమై ఫలపుష్పవృక్షములతోఁగూడిన యొక విష్ణువనసహితమగు పెద్దమందిరమును
 దానమొసంగిరి అందువలన వన్యములచే శరీరస్థితిజరుపుకొనుట కీవిద్యార్థుల కనకాశము
 దొరకనుగానఁ బైన నేఁదెల్పిన భేదముగూడ నుండఁబోదని చెప్పవచ్చును. శ్రీ పుష్పగిరి
 వారుచూపిన యాదార్యమును జక్రవర్తులుగూడఁ జూపలేదనుటలో నతిశయోక్తి లేదు.
 ఇచట నన్నిటికంటె మఱియొక గొప్పవిశేషమును నేను జూచి యానందసముద్ర
 మన్నుండవైతిని. అది యేదనఁగా, విద్వాంసులుగూడ దేవభాషలో దైవనందినవ్యవ
 హారము ననర్థశ్రమగా నడపుటకు వెనుకంజవేయట నాయునుభవములో బహుసలముల
 లోనే కాంచియుంటిని. ఈయాశ్రమమున శిష్యుమాణుండగు సప్తహేయన బ్రహ్మచారి
 యను మృదుమధురమై కర్ణపేయమైన గీర్వాణవాణీమయమగు సంభాషణతోనే
 దైవనందినవ్యవహారమును నడపుచుండును. అందుకుఁ గారణ ముపాధ్యాయులు బాలు
 రకుఁ జెప్పు పాఠములను బామరభాషలో బోధింపక మొదటినుండియు నమరభాష
 లోనే బోధించుచు బాలకులతో నిత్యకృత్యవ్యవహారమునుగూడఁ బవిత్రమగు దైవ
 భాషలో నొనర్చుచుండుటయే కాని వేరొండు కాదు. ఈపద్ధతి మన దేశమున నరుదు.
 ఎన్నియో వేల మైశ్వరూరముననుండి మన భారతభూమికి దిగుమతిచేయఁబడిన
 యాంగ్లభాష 2 సం. లభ్యసించిన మాత్రముననే మన బ్రహ్మచారులకు సర్వవ్యవహారము
 లందును సంభాషణార్థమగుచుండ సృష్ట్యాదినుండియు యేషాం బ్రాహ్మీ సరస్వతీయును
 నట్లు మన రసనాగ్రములం దనుక్షణమును మెలఁగుచు వివిధసర్వావృత్తస్తవ్యముల
 మనసు బెంచిన పెంచుచున్న పెంచఁగల సంస్కృతభాషమాత్ర సర్వవ్యవహారములం
 దును మన కేల సాయమొనర్చును? కావున నీగురుకులబ్రహ్మచర్యాశ్రమము నందువలె
 బ్రతివిద్వాంసుండను దయయుంచి యాయాశ్రమవిద్యాభ్యాసపద్ధతి నే తలవ్రాలుగా
 నుంచుకొని తమతమ విద్యార్థులకు విద్యగఱపఁ బ్రయత్నించినచో నచిరకాలముననే
 మనయార్యవంశక్షేత్రము లన్నియును సురభామాలతామండపమండితములై పరమానంద
 భాజనములై పృథ్వికాశించితిరును. నేను హరిద్వారమునఁగల గురుకులబ్రహ్మచర్యాశ్రమ
 ఋషికులబ్రహ్మచర్యాశ్రమముల 2, 3 మాఱులు చూచియుంటినిగాని తదపేక్షయా
 చాటపాపాయపాలె మగ్రహారములోని యాయాశ్రమము బహువిధముల నాకు నచ్చినది.
 మఱియు నీయాశ్రమస్థాపకులగు ముదిగొండ వెంకటరామకృష్ణుల గౌరవతిగ్రహీతలగు
 దాతలు; న్యాయవేదాంతమండితులు. కావున వీరియాశ్రమపద్ధతిభారతభూమికంతకునాదర్శ
 ప్రాయమైయుండఁబాలినదని నావ్యాదయపూర్వక నిశ్చయము. వీరిపంకల్ప మిట్లు కార్య
 రూపమును ధరించుట కాపలనాడు సత్యపల్లితాలూకాలలోని ధర్మపీఠ లంకా వెంకట
 నారాయణగారు మున్నగు సంపన్నదారబ్రాహ్మణగృహస్థుల తోడ్పాటే ముఖ్య
 కారణము. ఇట్టి శ్రోత్రియబ్రాహ్మణవిత్తమునమాత్రమే యాపవిత్రసంస్థ నిరుపమాన
 ముగ నడచుచున్నది. ఇట్టియాశ్రమములే యచ్చటవట నెలకొల్పఁబడవలె పండితు
 లేమి, పామరులేమి, మాతృస్వర్ణమును విడిచి యిట్టికార్యములకుఁ దోడ్పడవలె. అప్పుడు
 గాని సనాతనధర్మవృక్షము దృఢమూలము కానేరదు. నేఁడియాశ్రమము యాత్రికులకు
 నేవించుదగిన తీర్థక్షేత్రస్థానములలో నొకటియని నాకుఁ దోచినది. నాకుఁదోచినంత
 వ్రాసితిని ఇంద్రశయోక్తి లేదు. ప్రతిసనాతనధర్మపరుఁడును దీనిని గమనించి యా
 నందింపఁగలఁడని నేను నమ్ముచున్నాఁడ.

—♦ విశ్వామిత్రగమనము. ♦—

శా. విశ్వారాధ్యుడు లోకపావనుడు సంవిన్నేత్రుడు దుద్యత్తప
శ్శశ్వద్దీప్తుడు క్రోధసంహృత హరిశ్చంద్రాశనీనాథ స
ర్వైశ్వర్యుడు కృపాపరికల్పిత త్రిశంకర్షప్రతిస్పర్ధుడు డా
విశ్వామిత్రుడు వచ్చె నచ్చటికి బృధ్వీనాథు వీక్షింపఁగా. 111

కం. చనుదెంచి ద్వారపాలుర
గని “ గాధితనూభవుండు కౌశికుడు మిముఁ
గనవచ్చె ” ననుచు జెప్పుడు
జననాథున” కనిన వారు సత్వరగతులఁ. 112

వ. రాజసదనంబున కరిగి వృత్తాంతంబు యాష్టీకున కెఱింగింప నతం
డును ససంభ్రముడై యాస్థానంబున రాజమండలపరివృతుండగు
భూమిశుం గని కైవారంబుసేసి యిట్లనియె. 113

శా. దేవా! ద్వారమునందు బాలరవిసందీప్తుండు జ్వాలారుణ
శ్రీవిస్ఫురజటాకలాపుడు తపశ్రీమన్నిజాంగప్రభా
సౌవర్ణీకృతకేతువీతిగజభాస్వద్ద్వార దేశుండు స
ద్భావుం డాకుశికాత్మజుండు నిలిచెన్ ద్వద్దర్శనాకాంక్షియై. 114

మ. అని యాష్టీకుడు విన్నవించువచనం బాలించెనో లేదో య
జ్ఞనాథుండు సమంత్రిబంధునృపుడై సౌవర్ణపీఠంబునుం
డి నిమేషంబున లేచి సంతసమునన్ డెందంబు నిండన్ నయం
బొనరన్ బ్రస్థితుడయ్యె నమ్మనికీ బ్రతుకృతానమున్ జేయఁగా.

వ. అంత వసిష్ఠవామదేవులును, సామంతనృపులును, మంత్రులును
వెంటరాఁ బాదచారియై ద్వారముకడ కేగి యట. 116

శీ ఏదేనిఁబూని యిల కేగుదెంచిన
కమలబాంధవురీతి నమరువాని
బ్రహ్మ తేజంబుతోఁ బరిమిళితంచైన
తూత్రతేజంబునఁ గ్రాలువాని
నరసి తపంబున బిరునైనపెంజడ
లంసభాగమున వేలాడువాని
బహుకాలముననుండి సహవాసమునఁజేసి
నునుపైన కుండి కైఁ దనరువాని

తే. కాంతమున్ శాంత మప్రతిఘాత మగుచు
 నూర్జితంబగు మేనుచే నొప్పవాని
 వేశలంబు ప్రసన్నంబు భీమమైన
 నైజతేజంబుచేతఁ జెన్నారువాని.

117

కం. ఉన్నతధవళభూయుగు
 సన్నతకరుణారసప్రసన్నేక్షణ దీ
 వ్యన్నేత్ర మానిఁ గని పతి
 సన్నతుడై దూరమంద చాఁగిలిమొక్కెన్.

118

కం. ఋభుపతిఁ గనుగొనవచ్చిన
 విభావసునిరీతి ధరణివిభునకు మునియున్
 శుభకరమధురోక్తులఁ బ్ర
 త్యభివాదన మాచరించె నాశీస్సులతోన్.

119

తే. అంతట వసిష్ఠముఖ్యధరామరాళి
 స్వాగతోక్తుల నమ్మునిచంద్రు నాద
 రమునఁ బూజించుటయును ధరావిభుండు
 హర్ష వికసితలోచనండుఁడయి వచించె.

120

కం. తలవనితలఁపుగ మాకున్
 గలిగిన మీదర్శనంబు కలిమిన్ రవిచే
 జలజాకరములవలె మే
 మలఘుతరానుగ్రహంబు నందితి మనఘా !

121

కం. మొదలున్ దుద నెఱుంగని దె
 య్యది, నాశన మెఱుంగ దెద్ది యలయానందం
 బుదయార్కతేజ ! మా కిప్పు
 డుదయించెన్ మిమ్ముఁగనుట నురుసుగుణాఖిన్ !

122

క. భవదీయాగమనంబున
 కవనీసుర ! మేము లత్యు మైనకతమునన్
 వివరింప నగ్రగణ్యుల
 మువ్రదుము నిక్కముగ ధన్యు లందఱితోనన్.

123

వ. ఇట్లుపచారవాక్యంబులు వలుకుచు సంయమిండ్లుని సభాస్థానము
 నకుఁ దోడికొనివచ్చు.

124

తే. బ్రహ్మ తేజఃప్రపూర్ణంధై ప్రజ్వరిల్లు
నమ్మహాత్మునకున్ సువర్ణాసన మిడి
హర్షవికసితవదనుడై యవనివిభుడు
స్వయముగా నర్హ్యపాద్యముల్ సంతరించె. 125

చ మునివరుఁ డర్హ్యపాద్యముల మోదమునన్ విధిదృష్టకర్మచే
గొని నృపుఁ డంత భక్తి వలగొన్న సకారవభాషణంబులన్
వినుతియొనర్చి సేమమును విత్తసమృద్ధియుఁ బృచ్ఛచేసి యా
ననమున మొల్కలెత్తు చిటునవ్వనఁ జూచి యరుంధతీధవున్. 126

వ. సబహుమానంబుగా ననామయం బడిగె అంత నెల్లరును బరస్పర
సత్కారంబులను గుశలప్రశ్నంబులను బ్రహృష్టమానసులై
యుండఁ బంక్తిరథుండు విశ్వామిత్రుని మరల యధావిధిఁ బూజించి
గోవు నొసంగి వినయవినమిత గాత్రుండై సాంజలిబంధముగా నిట్లనియె.

— ♦ దశరథుఁడు విశ్వామిత్రుని బహుకరించుట ♦ —

క. వఱపున జోటున వర్షము
గురిసినచందమునఁ, జూపు గ్రుడ్డికి దగఁ జే
కులుభంగి, నమృతభాండము
దొరకినగతి మిమ్ముఁగనుట దొరకొనె మాకున్. 128

సీ. అనపత్యునకుఁ బ్రియాంగనయందు బహుకాల
మునకు సత్పుత్రిండు పుట్టినట్లు
స్వప్నంబునందుఁ గన్పట్టిన ధనము మే
లొన్నయప్పుడు గనుగొన్నయట్లు
చిరకాలముననుండి కరముఁ గోరినవస్తు
వెట్లకేలకు లభించినట్లు
అతిదూర దేశంబునందుండి యిష్టాప్త
బాంధవుల్ తమయంత వచ్చినట్లు

తే. నష్టమైనధనంబు పునఃప్రలభ
మైనయట్టులు బ్రహ్మలోకాధివాస
మబ్బినట్టులు తావకీనాగమనము
మోదవారాశిలో మమ్ము ముంచె ననఘ !

క. చచ్చినమనుజుడు మరలన్

వచ్చినయటు, లాకసమున నడచినగతి, మా

కెచ్చుగ మోదముఁగూర్చెను

సచ్చరితా ! నీదురాక స్వాగతమే కదా !

130

ఆ. నీదుఱ్ఱోర్కి యెద్ది ? నీకునై నే నేమి

చేయవలయుఁ దెల్పు మోయమింద్ర !

పరమపాత్ర మీవు ప్రాప్తించితివి నాకుఁ

బుణ్యతీర్థమట్లు భూసురేంద్ర !

131

క. రాజ్విశ్లేషమునఁ గడు రాజల్లితి తొల్లి; ఇపుడు రమణీయతప

స్తేజమున బ్రహ్మఋషివై రాజ్యలైదు పూజ్యపాదరాజీవయుగా !

క. గంగాస్రవంతిలో మునుఁగంగాఁగలైదు ముదంబు గలిగెడు మిముఁగా

నంగా నాదు మనములోనఁ గాటపుఁదాపముల నణంచుటచేతన్.

క. కామభయరాగవిద్యేషామయము లనంగ నెఱుఁగనట్టిఁడ వీసి

వేమో పనివడి నాకడ కీమెయి నరుదెంచు టెంచ నిది యద్భుతమా.

క. ఏను బవిత్క్రేడనైతిని నానిలయము పరమపావనంబయ్యె. సుధా

స్థానమగు చంద్రబింబములోన మునిఁగినట్టులయితి లోకస్తుత్యా !

క. నీరాక నాకు సాక్షాన్నీరజసంభవునిరాక, నిరవద్యతఁ జె

న్నారిత, జన్మము సఫలతచే రాజితె, జీవితము సుజీవిత మయ్యెన్.

క. నినుఁగాంచి నీకుఁ బూజల నొనరించి నమస్కరించియున్నకతనఁ జం

దునిఁగన్న జలధిపాలిక మునివర ! నాలోన నే నిముడఁజాలఁజూమి.

క. మీకార్యం బెయ్యదియో, ఏకతమున మీర లిచటి కేఁతెంచితిరో,

ఆకార్యమైనదియచుమి మాకున్ బూజ్యుండ వీవు మానివరేణ్యా !

క. అడుగం దగు నియ్యది, యిది

యడుగం దగదంచు సందియం బందకు మో

జడదారితేడ ! మీకొల

కేడరానివి కలవె యెందు నినవంశ్యులకున్ ?

139

చ. అని మధురంబుగా వినయ మచ్చుపడన్ వచియించు మానవే

శునియుచితానులాపముల శ్రోత్రసుఖంబుగ నాటించి య

మ్మునివృషభుండు చాలగఁ బ్రమోదమునంది ప్రహృష్టరోముండై

మనుజువరేణ్యుతో ననియె మంజుల ధీర గభీర భాషలన్.

140

హృదయేశ ! ఎచటి కీడ్చెదో

కద ! నాకుం దప్పి వశముగాదని పలుకె.

77

తే అతఁడు చోరభయంబున నవ్వధూటి

మేనిసొమ్ములు తన యొడిలోన డాచి

నీరపాత్రంబు గైకొని నెమకఁజనియె

హృదనదీకూపముఖ్యంబు. లంతలోన.

78

మ. ఒకశూద్రుం డభిరామనాముఁ డొక యుద్యోగంబుపై వచ్చి య
మ్మకు రాస్యం గని యొంటినున్న దిది యే సెయించు నూటాడ నిం
చుక శంకించినఁ జేరఁబిల్చి తన యస్తోకవ్యధం దెల్చి య
వ్వికచాంభోరుహగంధి వానిమది యువ్విశ్మారఁగాఁ జేయుచుక.

తే. నీకు నామీఁదఁ గోర్క జన్మించెనేని

కాఁపురమునకు నుండెదఁగాని యిటకు

వచ్చు జలచూలు గొనుచు నావరుఁడు, వాని

మొఱఁగిపోయిన పెదకుచు నరుగుదెంచు.

80

తే కూలికీఁగారికంబందుగొంటువాని

చెనకి నిర్జించిపోవ నీచేతఁగూడ

పట్టుగావున నిట్లు సేయంగవలయు

అని యుపాయంబుఁ జెప్పినయంతలోన.

81

ఉ. కూరుఁడు నీళ్ళుగొంచు నటకుం జనుదెంచినఁ దత్ప్రేలునీ

రేరుహనేత్ర దప్పి యొకిరితి నడంచినయట్లు చేసి యీ

ఊరికిఁబోయి నేడిచట నుండుదమాయని మువ్వరుక రయో

దారత నేగి గంధవలఁ దద్దయు మెచ్చుచు వచ్చుచున్నెడక.

82

క. ఆరమణియునభిరాముఁడుఁగ్రూరునినిరువంకఁబెట్టుకొనియ యోయీ

ఊరికి దొర లేఁడా యీచోరుని దండింప ననుచు స్రుక్కక కూయక.

క ఆమాట విని తలారు ల

దేమని గద్దింప నామృగేక్షణ రొదగా

నామగఁ డితఁ డని యయ్యభి

రామునివెసఁ జూపి నిబ్బరంబునఁ బలికె.

84

తే. ఆలు మగఁడును నియ్యూరి యటుత నిలిచి

చలిదిభుజియింప నాసొమ్ము సంగ్రహించె

గొట్టునేయక వీనిఁ జూపట్టుకొనుచు

ఇచ్చటికిఁ దెచ్చితిమి, పట్టుఁ డిప్పు డితని

85

వ. అనిన విని యన్నగరరక్షకు లాక్షేపపూర్వకంబుగా నతనిం బట్టు
కొని బాధించి యొడిలోని యాభరణములం గనుంగొని దొంగ
యగునని నిశ్చయించి యభిమానధనున కెఱిగించి మూడుత్తరు
వులు గైకొని నిజకామినీకుహనసంజనిత విస్మయాదత్తప్రత్యుత్తరుం
డగు నతని వధియించి యమ్మండనంబు లిచ్చినం జపలాభిరాములు
సంపూర్ణకాములై యధేచ్ఛ నరిగిరి. ఆక్రూరుండును నన్యాయ
హతుండయ్యెం గావునం బిశాచంబై యాచారవంతులం గని
తలంగం బాటుచు మాంత్రికులం గని గడగడ వడంకుచు నాయుధ
హస్తలం జూచి యేచిన భయంబుచుం బొందుచు భైరవాజ్ఞావశుం
డై యాహారంబుఁ గొనం గానక వెఱచినవారి వెంటం బడి తదీయ
జనప్రకల్పితరాత్రికాననంబుల నుద్గండతరజత రాసలంబున శృంగాట
కంబులఁగాఁపుగణితలగ్గలంబుగా బద్ధునం దరికొన బలియర్పించుపాం
గశృవలనం గొంతకొంత సంతరించు నడుమలకుం గడగానకయప్ప
ట్టణంబున నెట్టుకొనియున్న వాఁ డగుటంజేసి యతం డొక్కనాడు.

క. నరపతికిం గానుకగా

విరిపొట్లము గొనుచు నొకఁడు వీధిం జనుచో

గురుతరమగు సురుచిర త

త్పరిమళముల వెంటనంటి పాయక చనియె.

87

ఉ భూపతి యంత నవ్విరులపొట్లముఁ గైకొని కొల్వదీటి కీ

డాపరమైన బాళి నిగుడన్ వెన నంతిపురంబుఁ జేరి కొ

మ్మా పువుబోటి ! యంచు మణిమంజరి కిచ్చి తదీయమన్మథో

ద్దీపితకేళిఁ దేలి పొడతెంచు రవిం గని లేచిపోయినన్

89

క. ఆకమలనయన పరసుర

తాకాంక్షిల్ నిగుడ నెవ్వడైనను మగవాఁ

డీకడకు వచ్చి కొరిక

నా కొనగూరుచునెయని మనంబునఁ దలఁపన్.

89

క. క్రూరుం డప్పుడు తన యా

కారముతో నీలిచి యభికుగాంచిన దానిన్

చేరంగ నరిగి వెఱవకు

మోరమణీ ! వినుము మన్మహాదంతంబుక.

90

చ. అని నిజభార్యచేసిన యపాయమునం దన కట్లు సంభవిం

చిన యశరీరతాస్థితులు చెప్పి యింక జఠరానలంబుచే

తను నెరియందొడంగె వనితా ! ఇపు డన్నమువెట్టితేని నీ

పనిచిన పంపుఁ జేసెద, శుభంబగు నీ కని మొక్కి వేడినక.

91

క. అమ్మగువ చపలఁ గూరిచి యమ్మా ! భువి నాటదానవైన నీవే

అమ్మహితసాహసము నాకిమ్మా నాకోర్కు లెల్ల నీడేటుటకు.

92

క. అనిమెచ్చి కూర్చునిం గనుఁ

గొని వాహనమగుచు నన్నుఁ గొని చనఁగలవా

మనమునఁ దలఁచినచోటికి

దినదినముక నీకు మంచితిండి ఘటించుక.

93

తే. అనిన నిను మోచికొనుట భాగ్యంబుగాదె,

బ్రతికితి నటంచు వాఁ డొడఁబడినఁ జూచి

అబల బోనంబు వాని కాహార మిచ్చి

తోయజానన యద్దమరేఱువేళ.

94

క. పతి మకరందాగృహసం

గతి గాంచుట దెలిసి గగనగమనకూరో

ద్ధతవాహనయై విజన

క్షీతిఁ దలఁచుటఁ జనియెఁ గాలిగేహముఁ జేరక.

95

క. చని వాహనంబు డిగి య

వ్వనితామణి వధికుడైన వైశ్యుని నొకనిక

కని తనవర్తన మంతయు

వినిపించి తదీయకథలు విని మోదమునక.

96

తే. అతఁడుఁ దానును గేళిగేహంబులోన

దక్షిణాపుమూల రతికేళిఁ దనివి నొంది

అనుచినము నాతఁ డటువచ్చు నట్లుచేసి

పోయి యాలీల మెలఁగె నప్పొలఁది మఱియు

97

క. అంత నల విక్రమార్కుఁ డ

నంతరకథ యడుగ మంత్రినందన నవవా

సంతసమయప్రమోదా

క్రాంత వికస్వర పికస్వరంబునఁ బలికెన్.

98

తే మానవాధీశ ! అయ్యభిమానధనుని
నాలుగవకొమ్మ కమ్మకుందనపుబొమ్మ
ఐన మకరంద యిచ్చావిహార మంద
సందు గాన కమందచంచలత నొంది.

99

సీ. నిలనీని వంటనార్పుల నత్తమామల
పోరును లేని కాఁపురము గలిగె
ఎచటనుండిన నింట, నేమచువారు లే
కింపు సొంపుఘటిల్లు నిల్లు గలిగె
రేలు ఁగల్ పట్టి పాలార్పు కొకవేళ
తగనెంచి చనుదెంచు మగఁడు గలిగె

వలసినయట్టు లవ్వారిగా సారక

స్తూరికాముఖ్యవస్తువులు గలిగె

ఎన్నిగలిగిన నేమి నాయుచ్చలోని

ఆస గడతేర జారవిహారసుఖము

సంభవించ దటంచుఁ గాంతౌవిశేష

పరవశస్వాంత యగుచుఁ దాపంబుఁ జెంద

100

మ. ఒకనాఁ డాత్మనిశాంతసౌధ లసమానోద్యానవీక్షాసము
త్సుకయై పోయి తదంతరంబున మణిస్తోనూక్తధామాతీరం
జకమై యుప్పురమంటు చప్పురమునన్ సౌవర్ణఢోలావిలో
లకుండై నిల్చిన యొక్కసిద్ధఁగని చాలన్ విస్మయంబందుచున్

101

క. జారవిహారంబున కే

కారెడు నాశోర్కిఁదీర్చుఁగా వచ్చినయ

మూరుఁడె యితఁడని యచ్చెలి

చేరంజని చూపు వలపుచేతలఁ దెలుపన్.

102

క. నిలిచిన నతఁ డాసతికిన్

గలశోర్కి యెఱింగి మమ్ముఁ గామింపకుమీ

ఇలఁ జూడఁగవచ్చిన సి

ద్ధుల, మతనునితూపు మనసుఁ దూఱదు మాకున్.

103

—◆ మేనమామకొడుకు నారాయణ చారిత్రము —◆

నారాయణకు జనువుసంధ్య లంతగా సంప్రాప్తింపవు. అన్నదమ్ము లవిభక్తులుగా నున్నప్పుడు వ్యవసాయము చేయుచుండెడివాడు. విభక్తులైన పదపది విద్యవాసులలో మాత్రము వివాహాదులు చేయించుచు నాద్రవ్యమునుండియు నాత్మభాగమున వచ్చిన యల్పిష్టభూమిని బండు పంటనుండియుఁ గుటుంబభరణము చేసికొనుచుఁ గొడుకులను బిడ్డలను గని చారిద్ర్యముతోనే తంటాలుపడియెను. అయినను నతిథుల నాదరింపకయు బండుగులకు విందుచేయకయు సంతానమును జక్కగా సంరక్షించుకొనకయు నుండియెఱుంగెడు. అందువలన నప్పు లధికమయ్యెను. ఆస్తి యవ్వలకు సరిపోయెను. ఇంతలో పెక్కడనో పడిపోయి పదచలనము చేయఁజాలక బహు కాలము పండియుండెను. అట్టిస్థితితోనే యఱుపదిడెబ్బది సం॥ లు బగ్గిదికి పెక్కుండు బిడ్డలకుఁ బెండ్లిపేరంట్రములుగూడఁ జేసెను. వీని కన్నిటికిని వెలఁది నరసమ్మ తెలివి తెటలును ధీమత్తుమునే బలుకారణము. అది చదివండ్రొందు సం॥ లు భర్త పదచలనము చేయలేక పడియుండ శయనముపయిననే సకలోపచారములను సలుపుచు సంరక్షించినది. అప్పు సహృదెచ్చి యగ్ధకుల నందఱును బెంచినది. అతిథుల నాదరించినది. చుట్టచుక్కముల పెట్టుపోతలలోఁ గూడ పెట్టిలోపములు లేకుండ నెల్లవిధులను నిర్వర్తించుకొనినది. మంచములో నుంచితే మగనిని మనువుచు బిడ్డల పెండ్లిపేరంట్రములదగ్గఱనుంచి నరసమ్మయే జరిపినది. స్వసంబంధిబంధువులనే కాక భర్తసంబంధి బంధువులగూడఁ బరమప్రేమమై బలికించి పృథ్వివడసినది. పతివియోగానంతరము నుతుడు సుంత సంసారనిర్వహణమున సమరుండగుటయుఁ బరమార్థమే పరమప్రయోజనముగా భావించుచున్నది. దేవభాగ్యహులను నేవించుచున్నది. సిరిసెనగండ్ల సీతారామయ్యగారిచే జేయఁబడు బెల్లముకొండమీఁది మల్లికార్జును మహాకైంకర్యములో మధ్యమధ్యఁ బాల్సని జీవితశేషమును బావిత్ర్యవంతము గావించుచున్నది. ఈదంపతుల కిరువురు కొమరులు. అం చాద్యుడు పెదతండ్రికిఁ బెంపుడుకొడుకుగా నుంపఁబడియెను. ద్వితీయుడు త్రిపురాంతకము. నారాయణకుటుంబమునకు నాథుడు వాడే. వివాహోపనయనాది పంచదశస్మార్తకర్మమంత్రములను బాగుగాఁ బఠించి తత్క్రియాకారయిత్యత్వమునగూడ దక్షుడై తనపొరోపిత్యముననే కాక తక్కిటి తాదృక్కార్యములగూడ ధన మార్జించుచు మనుచున్నవాడు. వీనికిని సిరిసెనగండ్ల సీతారామయ్యగారే పరమగురువులు.

సీతారామయ్యగారు పిండ్రకి కాదు, వేలమందికి మేలైన మార్గమును మిక్కిలి బోధించుచు జక్కపఱచుచున్న సత్పురుషులు. విరాగులు. తపస్సులు. దైవతకార్యములనే తనవును వినియోగించుచున్న ధన్యులు. దైవతకార్యోపయోగియైన ధనమునే తప్పు నన్య మణుమాత్రము కొననొల్లని కోవిదులు. నిరంతరముఁ బరమార్థమే చని వారికి. యోగభ్యాసమే యుద్యోగము. తీర్థక్షేత్రపర్యటనమే స్వార్థము. ఛాత్రీకోటి సమృద్ధిగా నున్నను సీతారామయ్యగారు చీటికి మాటికి నన్వారివలన నర్థము గలిపించఁడు. బోధగురువుకాని బాధగురువు కాదు. అబ్రమబ్దము యాదగిరికిఁ గూడ నాయన యరుదెంచును. పండితసమ్మానమును బవరించు భాస్కరరాయని సీతారామయ్య ప్రభృతు లీయనకును నేమో యీనెంతురు. కాని కడకు రైలుఖర్చు

గూడ గ్రహించడు. యాదగిరి దేవస్థానద్రవ్యము గొనిపోయి బెల్లముకొండ దేవస్థానమున ఖర్చుపెట్టె. బీదలపడడు. భాస్కరరాయుని సీతారామయ్యగారు పటతెంచి బెల్లముకొండకు భక్తిమై నవ్వింపు నూటపదియాఱులు పరిగ్రహించుటకే శంకించిన సిరిసెనగండ్ల సీతారామయ్యగారి వైరాగ్యము శంసాపాత్రము. సీతారామయ్యగారు సిరవిరాగులే కాక సిద్ధపురుషులు. ఆయనచేతిమీదుగా నింత విభూతిపెట్టిన నఖిలమును సిద్ధించును. ఆనామయముగలుగును. తపస్సే కాదు తదనామయసాధకము; బౌషధము కూడ. ఆయన యగదంకారుడును. అగదంకారుడే కాదు, అగమవిదుడును. అనేక దేవాలయములలో నిఘనశిలావిగ్రహములు సీతారామయ్యగారి చేబ్రతిష్ఠింపింపఁబడినవి.

అసీతారామయ్యగారి యాజకత్వముతోనే త్రిపురాంతక మిటీపలఁ ద్రిపురాంతకోత్సవనిగ్రహములు ప్రతిష్ఠించి కల్యాణోత్సవాదికమునకుఁ గావలసినంత ఖర్చుపెట్టెను. అట్టిపట్ల నవ్వాని కాయూరి యర్థజను లభ్యంతము తోడుపడిరి. అటు వంటివారి యాశ్రయముతోఁ ద్రిపురాంతక మిట్లు తెలివిలేటలుగలవాఁడై తండ్రిగినాటి దారిద్ర్యమును దవులఁ దఱిమి సంసారనిర్వహణమును జక్కగా నల్పకొనుచున్నాఁడు. అక్కబిడ్డ సుందరమృయే యవ్వాని యర్థాంగి. ఈదంపతుల కింకను సంతతి సాగలేదు.

నారాయణ నందనలలోఁ బెద్దది నుబ్బమ్మ. దానిని సత్తెనపల్లితాలూకా గుజర పూడి గ్రామవాసి తూములూరు నుబ్బయ్య కొడుకు కాస్తూరి కిచ్చి పెండ్లిచేసిరి. అది సంతానవతియై యలరాకుచున్నది. దీని రెండవబిడ్డయే త్రిపురాంతకము భార్య. పెద్ద బిడ్డ లక్ష్మీచరనమ్మ. మగఁడు మాచేపల్లి వెంకటేశ్వరులు మరణించెను. దానికి నొక తనయుఁడుఁ దనయయు. ఆతనయుఁడయ మాటువరములు. వీడు పేరున వెంకట నుబ్బయ్య. నుబ్బమ్మ నుతుఁడు రాముఁడు మూడవవాఁడు. ద్యాదశవర్ష వయస్కుఁడు. ఉపనీతుఁడై వీడు త్రిపురాంతకమువద్దనే దేనినో చదువుచున్నాఁడు. వీరితరువాత వెంకటేశ్వరులు. నేడవవాఁడు నిజామురాష్ట్రమునకుఁ జేరిన నల్లగొండజిల్లా మీరి యాలగూడెము తాలూకా సెనిమిలేడునామక గ్రామములో మకరాల రాంబాయమ్మచే మనుపఁబడుచున్న వాఁడు. తనానినికి చిత్తపుత్రుఁడు. తజ్జననీజకులైన నుబ్బమ్మ కాస్తూరిగూడ బాయమ్మకు బాసటగాఁ బుత్రుఁ బోషించుచు సెనిమిలేడులోనే మనుచుండిరి కాని కాస్తూరి సహోదరు లిరువురును శత్రువులచే సమకాలమున సంహరింపఁబడుటయు జననీజస్యభూములను సంరక్షించువారు లేక స్వస్థానమునకుఁ జను దెంచిరి. ఈదంపతుల యేనవగర్భము నరసింహము. ఏను పత్నీరములవాఁడు. వాని తరువాత వ్గ ద్వయవయస్కుయై రాజేశ్వరియను స్త్రీశిశువు రాజిల్లుచున్నది.

నారాయణసంతానములో నుబ్బమ్మ తరువాతిది లక్ష్మమ్మ. దానిని మేనయత్ర దత్తపుత్రునకు ధారవోసిరి కాని యచ్యుతరామయ్యయను నాఖ్యుమాత్రమే యవ్వాని దివ్యేశ్వర నవనిని నిలిచియున్నది. అట్లుది బాలవిధనయై పగ్గిమవునంటి చనిపాటలకు బాసటగాఁ బ్రవర్తించుచున్నది. ఇదియు సిరిసెనగండ్ల సీతారామయ్యగారికి శిష్యురాలై బెల్లముకొండ మల్లేశ్వరుమందిరమం దాయన యాచరించు నన్నప్రదానకార్యములో శ్రావణకార్తికమాసాదులం జని సాయపడుచును ద్రిపురాంతకాది దివ్యశిలములలో శివరాత్రికి సీతారామయ్యగారు పెట్టు షీతిసురాన్నసత్రములలోఁ జేతనైవపములు చేయుచును శరీరమును సార్థకపఱచుచున్నది. జన్మసాఫల్యము నల్పుచున్నది.

దానితరువాతిది నుందరమ్మ. జంగ మేశ్వరపురవాసి లంకా కొండయ్య కొడుకు లక్ష్మయ్యకు దానినిచ్చి వానిచేతిలో నన్నకు దత్తుడైన యాత్మజునకు నారాయణ పెండ్లిచేసెను. కాని యది యాపనమురాకమున పేయసువులు విడిచినది.

పదపది పార్వతి. దీనికి దేవరవల్లి సుబ్రహ్మణ్యమును జూలకల్లు గ్రామవాస్తవ్యుడు సూత్రధారణము కావించెను. ఆతఁడును నర్థాంగి యాపనపతి కాకపూర్వమే యంతమందెను.

నారాయణ నలుపురు కొమరితలలోను సుబ్బయ్యయొక్క ర్తమాత్రము సుతసుతాలతను తోటిం బ్రాకించి నుఖించుచున్నది కాని తక్కిన మువ్వరిలో నిరువు రిహనుఖ దూరలు సేక యిహధూరయు నై జననీజనకాదులకు సంతాపకారిణులుగా న్వకర్మచే జేయఁబడిరి.

సుబ్బయ్య కనిష్ఠమాతులుఁడు (చిన్నమేనమామ). ఆయనభార్య లక్ష్మయ్య అవ్వారి కుమారుఁడు సుబ్బారాయుఁడు. ఆయనగూడ నన్నచే దమ్మునకు దత్తుఁడన్నట్లు జూపకము. ఆపరంపర యంతటితోనే యాఁగిపోయినది.

—♦ కొనూరైలు —♦

నాకు నిరువురుకొమరితలు. అందుఁ బెద్దదాని జననము శుక్ల సం॥ మార్గశిర బ ౬. తజ్జననమునకు సుమా రొక సం॥ మునకుఁ బూర్వము నేను రెండవసారి కాశీయాత్ర కావించినప్పుటచే మాయన్న యభ్యుద్య యర్థాంగి హనుమాయమ్మ కాశియన్నపూర్ణ పేరు పెట్టుమని చెప్పటముఁ బెద్దలిడ్ల నట్లు పిలువకొనుచుంటిని. ఏకొలదిపాము రులో నా మొదటిభార్య పేరఁ బిలిచినగు నన్నపూర్ణాభిధానమే యందఱును వాడు చున్నవారు. తద్బాలిక ప్రకృతము (సృమాధి సం॥) దశవర్షప్రాయ. సతీజనముగూడఁ జనువను వ్రాయను సేర్పించుట జ్ఞానదాయకమగుటఁ బాఠశాలకుఁ బంపఁబడు చున్నది. చదువుట వ్రాయుట సామాన్యముగా సాగుచున్నది. దీనిని జానపాటికిఁ గ్రోకద్వయదూరస్థుగు చినయగ్రహారమునఁ జీరకాలన్నేహితులును దర్బాలంకార వేదాంతకాస్త్రజ్ఞులును జ్యోతిశ్శాస్త్రవిదులును వాస్తుప్రకరణమున వాసికక్కినవారును ననుజద్వయముతో నవిధిపులును నలుపదియేకరములఘమారు భూస్వాములును నగు లంకా సాంబకాస్తులుగారి ప్రథమకుమారున కిచ్చి బహుధాన్య సం॥ వైత్ర బ 3 (18-3-1839) మొదలుకొని పంచామృదీక్షతోఁ బరిణయము గావించితిని. వరుఁడు పశ్యమానస్యాధ్యాయుఁడు. పందొమ్మిది వత్సరముల ప్రాయమువాఁడు. పందలు వేలు పదదక్షిణలకుగు నెక్కు బియేల కీ సమరుడఁ గామి నిట్టి శిష్టకుటుంబముననే జట్టని బ్రవేశ పెట్టితిని.

శ్లో॥ యయోరేవ సమం విత్తం । యయోరేవ సమం కులమ్

తయో రైత్రత్రీ వివాహశ్చ । నతు పుష్టవిపుష్టయోః.

వి త్రివిషయమైన విపుష్టత విచారింపక సంబంధమునలిపిన సాంబకాస్త్రీగారి సంప్రదాయజ్ఞత సంకీర్తనయము. తజ్జులలోఁగూడ దక్షిణకామత తలయెత్తుచున్న తరుణమున యద్విధాభిలాషయు వ్యక్తముచేయుక యస్మదాచరిత యత్కించి ద్వర

పూజాపురస్కర కన్యాదానమునే కన్నకొడుకుచే గ్రహింపించిన యన్వారి యుచితజ్ఞత యభినందనీయము. అస్పృహంతరంగంబు లబుమాత్రమేని యవ్యవయము స్పృశింపకున్నను నాత్మీయమునను హేమకాంచ్యాదులచే నలంకరించిన వారి యాదార్య మభివర్ణనీయము. పాణిగ్రహణ మైనదాది నానందనకు నానాటికిం బ్రవృద్ధమగు నాఘని మీఁది యనురాగము సామ్యశాఘ్యము. ధన్వంతుని దత్తంబంధులన్నను దద్బాలికచూపు ననురాగము వినయము విధేయత మున్నగు వివిధగుణములను వీక్షించినకొలది పడఁతులకుఁ బ్రాచీనులు విధించిన బాల్యవివాహములు పరులమీది ప్రేమబంధము ప్రాధలగులాచల బాధమగుటకే యని రూఢ మైనది. మంగళమాత్రధారణ మగుటతోడనే మత్సుత్రిక మా మీ యని మాటలాడుటకు మనసుచెట్టినది. జానపాటివారుగా నుండిన యస్మచ్ఛబ్దార్థమును స్వల్పకాలములో లంకావారుగా మార్చివేసి యస్మదాదుల కధికా శ్చర్యమును నానందమును గల్గించినది. లంకావారనిన లావుగా భావించినది. వట్టిగ నైనను బుట్టింటి యింతింతరతమవాదముపొసఁగిన నత్తింటి పక్షముకా నారంభించినది. వీలబహూవులు? ఈలంకపై నీగ వాలనీయమ. భర్తృపక్షమునఁ బరుషము పడనీయదు. ఒక్క నాబిడ్డయే యిక్కరణి వర్తించెడినని యేననను. ఎనిమిదితోమ్మిదిపదియేండ్ల వయసున వివాహితలగు పెల్లపిల్లలు నిజే వర్తించుట యెంతయు నీక్షించుచున్న వారము. పతిమీఁది ప్రేమబంధ మిట్లు ప్రవృద్ధమొనరించు బాల్యవివాహములు పనికిరావని రజస్వలావివాహముల రచ్చకెక్కించుటకు రాజకీయ రంగములఁ గఠినకాసనములఁ బ్రవేశపెట్టు కాంగ్రెసుప్రముఖుల కార్యక్రమమే గర్హ్యమగుట కంటే గాలపదివర్తనమును లోలోఁ దలంచుకొని యాకాలచక్రమును గ్రమ్మఱఁదిప్పుటకు గరుడధ్వజ కటాక్షమునే కాంక్షింతుము. వాని కటాక్షమువచ్చువఱకుఁ గాంగ్రెసువారు మనలఁ గప్పపెట్టుచునే యుందురు. ప్రకృత మనుసరాము. పదియేండ్ల ప్రాయపు మదాత్మజ యుదింత మింతకన్నను లిఖితవ్య మేమియు నుండమిఁ బనిత్రచరిత్రగా నబ్యాలికం బరిత్యజించుటకు భగవానుఁడు ప్రార్థమానుఁడు.

ఇంకొకబిడ్డ యీప్రమాది సం॥ వైశాఖ బ ౧౩ (17-5-1889) ప్రధమించినది. తల్లికి స్తవ్యసమ్మిది లేమిని దబ్బిపాలతో నబ్బగవానుఁ డాబిడ్డను బోషించుచున్నాఁడు. చిన్నకొడుకునకుం బోలె నీచిన్న బిడ్డకును జీంతలపాటి సుబ్బమృత్యు వచ్చి పురుడు పోసినది. రాధాకృష్ణమూర్తియని వానికిఁ బెట్టినట్లే దమయంతియని దీనికిని చేరుపెట్టినది. కాని రాధాకృష్ణనామము రాధాకృష్ణదైవముపైఁగల భక్తిని బ్రకటించినట్లు దమయంతీనామము దైవభక్తిని బ్రకటించుటకుఁదాఁ జాలదు. దమయంతి యానాఁడు తద్దయఁ బ్రతివ్రతయైనను నీనాఁడు భోగినీగృహభూములను నవనాగరకభవనములను నామమాత్రావశిష్టయయయే నవయుచున్నయది. కాని ప్రకటితయనాఁటి పాతివ్రత్యయై నరంగుట కానము. నాగరకతా స్ఫోరక మైనను నాపే రంతగా నాకు రుచింపక మత్తిత్పరంపరలో నిప్పుటికి లేని మాతృదేవతపేర చేరుండేవమ్మయని పిల్చుకొనుచుంటిని. పేరమనూరమ లేరికిని బ్రీజనకలు ప్రకృతము కాకున్నను చేరమాంబికాగర్భకుక్తిమక్తాయనానునకు బిడ్డగూడఁ బేరమాంబికయగుట ప్రీతిజనకమైనది. పేరమ పేరుండేవమ్మలములభూతమైన పేరు పేరుంటాలు. కాని దాని మనవారు మఱియు మోటందురు. కావునఁ బేరుండేవి యని బృందారకభాషం బొందుపఱచితిని.

జగ:- ఈనాటల కేమిలే. నీటిసంగతికూడఁ గొంచెము సానిపోనీ, వింద మనిపించుచున్నది.

కృ:- పైనఁజెప్పినచోప్పునఁ బల్లముననుండు నీ రెల్లప్రదేశములం బడి మరలఁ బల్లములకుఁ బ్రవహించుచుండును. కాలువలు వాఁగులు నేర్పడుట కీవాననీరే యాధారము. ఇట్టివాననీరు చెఱువులం జేరును. కొంతభూమియందు దింకి మన మట్టితావుల బావులం ద్రవ్వించ నూటనీరగును. అట్టికనిది భూమిపైఁ బ్రవహించి నదులుగ నేర్పడును. వాననీరంతయు నిర్మలమైనదే. అయినను భూమి తనమైన వెనుక నెట్టివదార్థముతో మిళితమగునో యట్టిగుణముకల దగును. వదిటి నేలలంబడి యుప్పునీ రగును. మరుగుడుగుంటలం బడి మురికి నీరగును. మంచి నేలలోఁ బడినది మంచి నీరగును. గాలియందుఁజేరియుండు మలిన పదార్థము వానకుఁ దడిసి బరువై భూవలనమునంది నిర్మలమగును. ఇందు చేతనే వర్షానంతరమున సూర్యకాంతి నిర్మలముగఁ బ్రకాశించును. వాయువు నిర్మలమైనవెనుకఁబడు వాననీరు పకికుభ్రముగ నుండును. కావుననే మేఘోదకము నపేక్షించువార లున్నత్రప్రదేశముల విశాలములగు పర్వతముల నుంచెదరు. ఇది వైద్యులుపయోగించెదరు కాని జనసామాన్యమున కనువుపడదు. ఇట్టి నీరు శ్రమము. ఊటనీరు మిగుల మంచిది. లోఁతుగల బావులం దూరిన జల మానోగ్యకరము. కనుకనే యిట్టి మంచి నీటిబావులకు సమీపమున ముఱికినీరు నిలవకుండునట్లు తెలిసినవారు మిగుల జాగ్రత్త పుచ్చుకొనుచుండురు. ఊటనీరు రెండవవత్తు. నదీజలము మూడవవత్తు. ఇది ప్రవహించెడు భూమితత్త్వము దీనియందు సంక్రమించుచుండును. దూరదేశసారమిందుఁ జేరుచుండుఁగావున నుత్తమమే యని కొండ అనుచుండురు కాని నదీజలము సంవత్సరమున నాఱుమాసములు కాలుష్యముతో మిళితమై యుండును. వర్షములు నిలిచిపోయిన యనంతరము 2 మాసములకుఁ దేలుకొనును గాని నదీతీరములు నిరంతరము నందుఁ గలుపుచుండు కల్మషము దిగువనుండు వారి యానోగ్యమునకు భంగకరము కావకుండుననుట విశ్వాసార్హముగలేదు. గాలికివలెనే నదీజలమునకును వ్యాపనమువలన మాలిన్యము తఱచుండవచ్చును. నిశ్చేదమగునని తలంచ నవక్తాకములేదు. నదులందలి యినుక నేలలం దీయబడు చెలమలలోని నీరు నదీజలముకంటె నానోగ్యకరము.

జగ:- గొప్పనదులలోఁ గొండలుకూడఁ గొట్టుకొనిపోవునట్లుండునీ; మనము తెచ్చుకొనెడి బిందెఁడు నీళ్ళలో నేమాత్రము మురికివచ్చును? చీమంత కలయునని యనుకొన్నను నది మన కేమిహాని చేయఁగలదు?

కృ:- సామాన్యముగా నదు లెండిపోవునప్పుడు వానినిండ్ నినుకతిన్నెలు మనము చూచుచున్నాము. నది నిండి ప్రవహించునప్పు డెంతనీరుండునో యం దంత యినుక దిగఁబడినదని దానినిజూచినప్పుడు తోఁపకమానదు. ఇట్టియినుక నది నిండ్ నెవరు తెచ్చి పెట్టిరి? నదియందు దొరలుచుండు రాళ్ళొకదాని నొకటి

యెరసి రాలిన పొడియే యాయిననుక. ఎగువభాగముల నిట్లు దొడ్లదొడ్లి యాగి పోయిన గుండ్రాల్లును నీయినుకతిన్నెలవలె నదినిండ గోచరించుచుండును. సముద్రమునకు నీటివేటు పోగా మిగిలి యడుగునఁ జేరినయిననుకయే యింత బహుళముగ మన కగవడుచుండ నిక నీటిలోఁ గలసి యెంతయిననుకమన్న సతరకాలుష్యము నీటియంతటను గలసి యనుక్షణముఁ బ్రవహించుచుండునో యది యుదకమునఁ దెలిసికొనవలసినదే కాని మఱియొందువిధమున వల్లనుపడదు. ఏఱుపొంగిపొలునప్పుడు బిందెడునీట నొకచిల్లగింజ యలుగఁదీసి నీరు తేర్చి యానీటినే నదీతీరవాసులు వాడుకొనుచుండురు. అబిందెనుడుగున నెంతమఱి యేరుచుండు ? తటాకోదకము నదీజలమున కనంతరపుఁదరగతియగు నాలప స్థానము నలంకరించును. నిత్యము మనకివట నీవాలవతరగతి నీరే పానీయమగు చున్నది. కావుననే తటాకోదకము నెవరైనను స్నానముచేసియు వస్త్రము లుతికియు మలినపలుకుతుండ భటుని గావలియుంచుదురు. మనవారిలోఁ గొందఱుండును లోఁబడి నడచుకొనక తమకుఁగల యధికారాపకాశములను బట్టి భటుని వశపఱచుకొని స్నానాదికముల నొనరించుట మన మపుడపుడు చూచుచున్నాము. ఇట్లు నియమము నతిక్రమించుటచే నెవరికిఁ జెలుపుకలుగునదియుఁ దలంపఁజాలరు. నీతిశాహులు స్వప్రసవ ర్తనాఫలము గననేరక యిక్కట్టులపాలఁ బడుచుండునట్లు మనవారును స్వయంకృతాపరాధమును నిట్టి మలినీకృతజలపాన ముచే సంభవమగుచుండు నీలుగులఁ దొలఁగించుకొనఁజాలరు. మనము స్నానమాచరించునట్టియు ముఱికిగడిగినట్టియు నుదకమును మనమే పానమొనరించుచున్నామని వినుట లజ్జాకరము. తటాకమునం దధికజలము కలదుకావునను జలము నందలి మాలిన్య మధికముగ నడుగంటి పైనఁ దేటనీరు నిలచుచుండును గావునను దినదినము నట్టికాలుష్య ముండుఁ జేరుచుండినను నది తోడనే యాకోగ్యభంగము గావించఁజాలకున్నను గూలక్రిమమున నపాయకరమగుటకు సంశయములేదు. తటాకమునందు మాలిన్యముఁ జేర్చుట సుకరముగాని యది తీసివేయుట దుష్కరము. ఎవరికివారు నూత్నముని కలిపిన మాలిన్యము దినదినముఁ దెరిగి క్రమముగా నుదకమునంతను జేరుచును. వేసవిక్రాలమున నీరు తలుగుచుండుటయు మాలిన్యము పెరుగుచుండుటయుఁ గలుగుచుండును. ఈసంగతి మన మెఱిగి యుండియు నట్టివను లొనరించుట కడునింద్యము. దీనిబట్టియే చాకిలేవుల కడ నీరు నెపుడును స్నానపానాదులకు వాడరాదనియు నెంతనిర్మలీదకము నైనను వడియఁబోయినది త్రొగ రాదనియు మనవారు నిర్ణయించియున్నారు. వడియఁబోసియుఁ జిల్లగింజగాని పోకచెక్కగాని యలుగఁదీసినగంధము కల్పియుఁ బటికపొడిఁ జేర్చియు ముఱికినీటిని శుభ్రపఱచవచ్చును. నీటిని శుభ్రపఱచుట కిటీవల నికనొకసాధనము నమర్చియున్నారు. నీరు బాగుగఁ గాంచినచో దానియందలి విషవిదార్థములు గంటికిఁ గానరాని సన్నపురుపులును నశించును. క్రాంచినయదకము చల్లారినవెనుక వడియఁబోసిత్రొపుట మేలు.

తే. పుడమి గనిపెట్టికయ తోగ్గ నడవ నడవ
వడియబోయని జలము ద్రావంగం ద్రావ
నిజముకానట్టిమాటలు నెఱవ నెఱవ
ముప్పు తప్పక వాటిల్లు నెప్పుడైన.

అనియు నార్యవచనము కలదు. ఇది మనము ముఖ్యముగ జ్ఞాపకము దుండు కొనవలసిన విషయమైయున్నది. ఉప్పుగ నుండు నీరును ముడికీర్తును బుచ్చు కొనుటకు గాని వంటచేయుటకు గాని వాడరాదు. కందిపప్పును నీరు మాత్రము పచనాదిక్రియలందు వాడఁదగును. లోఁతైన బావులయందలి జల మనఁ గాశ్మల్యము కలియ నవకాళము తక్కువగుటచే నవి యారోగ్యవృద్ధ ములని చెప్పుదురు. సముద్రోదకమున వాటి దింపి మంచినీరు గావింపనగు ననియు నది మిగుల నారోగ్యకరమనియు వినియున్నాను.

జగ:-మనకంటికి నిర్మలముగాఁ గనఁబడెడి దెల్ల మంచినీరుని యనుకొనవచ్చునా ?

కృ:- నీటిని మన మెట్టివర్ణముగల పాత్రయందుండునో యావర్ణమునే కలిగి యుండిన నిర్మలమనవచ్చును. నీరును బాత్రమును నిష్కల్మషము లైనచోఁ బాత్రయందు నీరున్నవిధము తెలియ గానట్లుండును. సమావపస్తువులెల్ల నీటి యందుఁ బ్రతిఫలించుచుండును.

కాన నట్టి ప్రతిబింబముచే నీటికి వర్ణమున్నట్లు తోచుట కలదు. ఒకనగర మునం. దొకప్పుడు వాంతికోగము ప్రబలియుండెను. అప్పు డొకయిల్లాలు తమ యింట నిట్టిబాధకలిగినఁ దత్సంబంధములగు గుడ్డలను నితరమాలిన్యమును దమ యావరణమందుఁగల యొకగుంటయందుఁ గప్పిపెట్టెను. ఈరోగ మావట్టణమున నిష్కల్మషమైన కొంతకాలమున కీయింటిపొరుగువారి కెల్లరికిని గలరా యకస్మా త్తుగాఁ గలిగెను. అప్పు డాచుట్టుప్రక్కల పెచ్చుట నీరోగము లేనికారణమునఁ బ్రభుత్వమువా రీవిషయముంగూర్చి గట్టి విమర్శన గావించిరి. ఆయిల్లాలు కప్పి పెట్టిన మాలిన్యముకల గుంట వాననీటిచే నిండి యామాలిన్యరస మాయింటి బావిలోనికి జాలుటచే నారోగ ముండురించెనని విశ్చయించిరి. వాంతి బహు ఘోరమగు సంటురోగమగుటచేఁ దత్కారణ మంతలోఁతగు విమర్శించుట కలిగి నది. అట్లుకాక పామాన్యమాలిన్యము కలియుచుండిన యాయువకము పాన మొనరించువారికి సాధారణవ్యాధి లంఘరించియుండిన నీమూల మెఱుఁగుట దుష్కరమై మందులతోడను బధ్యములతోడను ప్రయత్నయానలకు లోనై తుద కాయింటనుండుట కనుమానము కలిగెడిది. కావున నాచుట్టులు కలిగినప్పుడు తొలఁగించుటకుఁ బ్రయత్నించుటకంటె జేతనైసంతపఱపు మన మట్టి యావ త్కారణముల నరసి తెలిసికొని తన్నివారణ మొనరించుకొనుట మిక్కిలి క్రేయోదాయకము. ఈమాటలు శేను వినియుండుటచేతనే మనబావివద్దఁ బల్లములు పూడ్చించి వాడుకనీరు దూరముననుండు నరటిచెట్లు పీల్చిన ట్లాన

రించితిని. తటాకములందును దిగుడుబావులందును మడుగులు పడుచుటయు నొడలు కడుగుటయుఁ గడు నింద్యములు. ఆచారస్య మంతయు నీటియందుఁ జేరి కొంచెముకొంచెముగ మన దేహమున కక్కి యారోగ్యమును భంగపఱచుట నిస్సంశయము. గ్రామవాసు లనేకులు వాపీజలపాన మొనరించుచుందురు. అచటనుచటఁ దిరుగుచుండుటచే మలినములైన పాదములతో నొకటిరెండుమెట్లు నీటిలోనికి దిగి జలగ్రహణ మొనరించి త దుదకపాన మొనరించుచుందురు. కొందఱు కక్కుటితిగలవార లందు వస్త్రక్షౌళన మొనరించుటయు గలుగుచుండును. ఇందువలన నట్టిదిగుడుబావుల నీరు ద్రావువారిలోఁ దెక్కండ్రకు నాగాయణమూర్తి ప్రత్యక్షమగుచుండును.

జగ:- ఏమిటే మహాచమత్కారముగా మాటలాడుచున్నావు ? ఎవరో దిగుడు బావుల నీరు త్రాగుటయేమి ? అందుఁ జాలమందికి నారాయణమూర్తి ప్రత్యక్షము కావుటయేమి ? వింతగా నున్నదే ?

కృ:- అత్తగారూ ! నారాయణమూర్తియన్న మీకుఁ దెలియలేదా ? అది మాడే శక్తు వాడుకమాట. ఆబాప లీతైపున లేవు అందువలన మీరీమాట విననే లేదని తోచుచున్నది. ఆదేశమున నారికులుపులచే నలమటఁజెందువారల కెల్లరకును నారాయణమూర్తి ప్రత్యక్షమయ్యెననుచుందురు. అనుభవించెనువారికే యా బాధ తెలియును. చెప్ప నలవికాదు. ప్రావృట్కాలమున నులుము లారంభమైన తోడనే యీకులుపులు బైలుదేలును. తఱుమగఁ గాళ్ళమం దంకురించును క్కాని దాని కొక స్థలనియుములేదు. నాలుకయందులేచి బాధపడువారును గలరు. ఈబాధాపీడితులు కొందఱ తాముననులనఱకు సర్వార్థములుఁ దమ మంచములకడనే నివృత్తికావించుకొనవలసినంత దుస్థితి ననుభవించెదరు. ఇది యొకసారి తోఁ గడముట్టదు. మరల నులుములు తటస్థించునాటికి దివి మొట్టి కరించుచుండుట వాడుక.

జగ:- నారికులుపు లేమిటమ్మా ? ఎప్పుడును వినలేదు. చూడను లేదు. కొంచెము వివరముగ్గాఁ జెప్పుదూ !

కృ:- అత్తగారూ ! అనుభవపూర్వముగఁ దెలియని విషయము లన్నియు వింతగ నుండుట స్వాభావికమే. పాటుడునీరును గూపోదకమును దటాకజలమును బాన మొనరించుదేశములవారి కీబాధలు లేవు. వాపీజలపాన మొనరించువారి కెల్లరకు నిది యనుభవమే. అన్నికులుపులవలె నారికులుపు గడ్డతేలీ మొన చిట్లును. దానినుండి శుక్తురుక్కాని చీముకాని రాక నారి తెలనిదారమువంటి పురుగు) బైలుదేలును. అది బైలుపడినకొలఁది నొకపుల్లకుఁ జాట్టి యీకులుపు కంటఁగట్టియుంచుదురు తెగిన బాధ మొండగును. దాని నెఱిగినవారు నేర్పుగ దినమున కొక జానెఁడు మూతొఁడు చుట్టుముఁ దెగకుండ సాంతముగ లాగి వై చెదరు. ఇట్లు సాంతముగ వెలువడుటకుఁ గొన్నిమాసములు పట్టును. అది ముగిసినవెనుక మఱియొకసలయన మొలకెత్తుటగాని యంతట ననుసిపోవుటగాని మరల నొకేసారిపెక్కుచొట్టఁ గులుపులుగ నంకురించుటగాని కలుగుచుండును.

- ౧ పెదక కేవల రావు దేశములుగారు, నల్లపల్లి
- ౨ వావిళ్ళ వెంకటేశ్వరరావుగారు, చెన్నపట్టణము.
- ౩ తిమ్మరాజు కామేశ్వరరావుగారు, కరణము, దుగ్గిరాల
- ౪ తిరుమలసర్లాచక్రవర్తి వరదాచార్యుల; అయ్యకాల్లంగారు - కాతాపురము.
- ౫ రాయచూరి బండారావుగారు, అయినాపురము.
- ౬ రాజా మంత్రిపెగడ రాఘవరావుగారు - లింగగిరి.
- ౭ చిక్కరాజు వట్లపల్లిరావుగారు - చెలపల్లి.
- ౮ వాదరగుల్ సంగమేశ్వరరావు దేశముగారు

శ్రీ శ్రీ జగద్గురు త్తమ్మగిరి సంస్థానపు పేజంట

- ౯ రామరాజభూషణ భామనిలయము - పెంట్లపల్లి.
- ౧౦ అద్దంకి ... తిరువేంగడతాతదేశికాచార్యులయ్యవార్లంగారు, కక్కాళ్ళపాడు.
- ౧౧ మియ్యపురం రామకృష్ణరావుగారు, కొల్లాపల్లి.
- ౧౨ మల్లాది నరసింహమూర్తిగారు, పీడరు, గురజాల.
- ౧౩ కొత్తపల్లి కమలాకరరావు దేశములుగారు, నల్లపల్లి.
- ౧౪ వరికాల వెంకటేశ్వరరావుదేశములుగారు, పులిగళ్ళ
- ౧౫ నెల్లట్ల నరసింహారావుదేశములుగారు, జనగాణ
- ౧౬ రాజా మంత్రిపెగడ వెంకటహనుమంతరావుగారు, లింగగిరి.
- ౧౭ జింకా వెంకటసుబ్బారావుగారు, వకీలు, గురజాల.
- ౧౮ రామకృష్ణారెడ్డిగారు, చైవముడిపల్లి.
- ౧౯ వదిరాజు సత్యనారాయణరావు దేశపాండ్యగారు, మేడిపల్లి.
- ౨౦ గొట్టెపల్లి సుబ్బారావుగారు, వకీలు, సింగరేణి కోటపల్లి.
- ౨౧ మారేపల్లి వెంకటకవిరావు, మాధవరావు దేశములుగారు, కాకర్లపల్లి.
- ౨౨ దంటు లక్ష్మీనరసింహముగారు - నుద్దపల్లి.
- ౨౩ గోట్టెటి వేణుగోపాలరావుగారు, పోలీస్ స్కూలిసమ్మెత్తురు, ఒంగోలు.
- ౨౪ మద్దూరు సాంబయ్యగారు - పాగామకంపెని - పరుచూరు.
- ౨౫ కేశవరావు దేశములుగారు - నెల్లట్ల

—♦ బాలికావివాహాని మేధాసనము ♦—

ఈ కాసనము నిండ్లియవారు స్వరాజ్యమునఁ బ్రవేశపెట్టి సనాతనమలసంకటపెట్టుచుండుట సర్వజనవిదితము. ఇయ్యది కాంగ్రెసువారు కరుణించినది. అందులో నంత రూఢితులైన యార్యసమాజమువారు నిజమురాష్ట్రమునఁగూడ నేఁడీ నిర్బంధము గలిగించుటను బిల్లుప్రవేశపెట్టిరి. కాని కరుణాశుభగు నా నిజాంపర్యువు ప్రజాభిప్రాయమును బరిశీలించుచున్నారు. ప్రాదరాబాదు సికింద్రాబాదు ప్రజ లక్షముగూ సభలు సలిపి వ్యతిరేకాభిప్రాయములు వెల్లడించుచున్నారు. ఈ విషయమైన యెక్కువ సంగతులు వదలచి ప్రకటించబడును.

అభినవనరస్వతి

వంపాదకుడు - నాగరకండస్వర్ణకారవ్యవహారాది బహుగ్రంథకర్తయగు
జానపాటి పట్టాభిరామశాస్త్రి.

ఇది యొకమాసపత్రిక. ఇందు వర్తకప్రభుత్వసోధక గ్రంథములు విరుద్ధములు
వ్యాసములును బ్రకటింపబడుదు. చందా సం॥ 1 రు 0-0-0

ఈ కార్యస్థానమున వెలకు దొరకు పుస్తకములు.

1 వియాపాక్షపీఠగురువరంపర	...	0	2	0
2 నీతిగీతులు (నుమతికళము, దానికి స్తోకములు)	...	0	2	0
3 వాసుతికాపరిణయ శాటుకము	...	0	4	0
4 కరిణీకాధారిణి [ప్రాచీనప్రబంధము]	...	0	4	0
5 విశ్వబ్రాహ్మణశబ్దఖండనము, బ్రాహ్మణశబ్దవిచారము	...	0	2	0
6 వర్ణలనీతికము	...	0	1	0
7 వర్ణరావుశీట కతావధానము (తిరుపతిచేరికటియము)	...	0	8	0
8 సంగదోషము	...	0	8	0
9 వర్ణశబ్దవిచారము	...	0	2	0
10 పురత్నరణము	...	0	2	0
11 విగ్రహారాధన ఖండనఖండనము	...	0	4	0
12 కేతనురాజపరిత్ర (ప్రాచీనప్రబంధము)	...	0	14	0
13 వర్ణవృత్తము	...	0	4	0
14 స్వర్ణకారవ్యవహారము	...	1	8	0
15 శుద్ధాంధ్రహరికృంద చరిత్రము	...	0	10	0
16 సూతసంహిత (ఆంధ్రము)	...	2	0	0
17 భారతీయప్రబోధము (పీఠపాటి చిదంబరశాస్త్రి)	...	0	4	0
18 భర్తృనిర్ణయము.	...	0	4	0
19 అన్నకృత్తానవారణఖండనము (మల్లాది రామకృష్ణచయనులు గారు)	...	0	8	0
20 భారతకథాకర్త తర్కనిర్ణయము	...	0	4	0
21 స్కాందమహాపురాణాంతర్గత నాగరఖండము (౧ సంపుటము)	...	1	0	0
22 దీటా నాగరఖండము (౨ సంపుటము)	...	1	8	0
23 దీటా నాగరఖండము (3 సంపుటము)	...	1	8	0
24 దీటా నాగరఖండము (౪ సంపుటము)	...	1	8	0
25 పల్నాటిపీఠచరిత్ర	...	0	12	0
26 ఆరోగ్యభాస్కరము	...	0	6	0
27 భాగవతరహస్యములు	...	0	4	0
28 రామేశ్వరశతకము	...	0	2	0

అభినవనరస్వతి కార్యస్థానము, జానపాడు, పిడుగురాళ్ళపోస్టు,
గుంటూరు జిల్లా.